

Knipsel-MAP

Hoog water in Herwen en Aerdt

UIT DE PROVINCIE.

Hoog water.

Men schrijft ons uit **Herwen**:

Wat sedert 1852 niet meer heeft plaats gehad, is thans weder gebeurd. Ook de Oeschwaard is ingeloopt. Lang had de Ringdijk het uitgehouden en den waterloed gebreideld, maar thans moest ook hij bezwijken voor den machtigen waterloed. Eerst als kleine watervallen, later als smollietende, bruisende banjirs stortten de woedende golven zich met donderend geweld in den polder en overstroonden de vruchtbaare landdouwten, waardoor zeven groote boerenhoeven met bijbehorende gebouwen onder water werden gezet. In den binnenvolder Herwen, Aerdt en Pannerden, staat tengevolge van den **kwel** het water reeds zeer hoog. Hoe hard het stoomgemaal te Pannerden ook werkte, het scheen geen voldoende capaciteit te bezitten, om het water voldoende verwijderen, zoodat de katholieke bevolking gisteren groote omwegen moest maken, om de kerk te kunnen bereiken. De kelders, suikerbieten- en aardappelkuilen en laaggelegen landerijen kwamen onder water te staan. Buitendijks liggende woningen staan tot aan de ramen onder, terwijl er reeds twee door den krachtigen golfslag zijn bezweken. Bovendien geen werk voor de menschen, weinig of geen brand, snerpande koude, de bevolking is als het ware afgesloten van de buitenwereld, een misère in 't groot. Ja wel, kunnen we zeggen, dat we hier dagen van sombere droefenis beleven in het begin van het jaar 1920. Maar daarom niet gedesespereerd!

Uit Lobith hooren wij maar steeds nood- en klagberichten.

Ook de Lobither Stoomvaartmaatschappij heeft een aanzienlijken schadepost te boeken. Niet alleen wordt er wegens stilleggen geen vracht bomsd, maar ook is de loods uiteengeslagen en vermoedelijk grootendeels verdwenen. Ze was vastgesjord met stalen trossen, maar die zijn doorgeknaapt. De coöperatieve **zuivelfabriek** van Herwensche veehouders staat tot aan het dak in het water.

En er is weer was...

UIT DE PROVINCIE.

Hoog Water.

Plotseling snelle was.

Zondag 11 Januari meldde Keulen nog 4 cm. val.

Men zag het water van de Waalkade te Nijmegen weggabbelen, de peilschaal kwam steeds hoger boven het water uit.

Nijmegen gaf nog 5 c.M. val aan en had een stand van 11 Meter + A.P. Toen kwam Maandag op eens de schok omhoog.

In den voormiddag was er nog val geconstateerd en in den namiddag wees de pegel weer 8 c.M. was.

Keulen stuurde dien dag geen hoogwaterbericht — daar zat er de stakers tusschen.

Intusschen ging de stand van de Waal steeds naar omhoog en had de rivier Dinsdag voor onze stad reeds een hoogte van 11.56 Meter bereikt, met 56 c.M. was.

Keulen zweeg 'smorgens en zond gisteren in den namiddag plots een was over twee dagen van 8.74 Meter.

De Rijn had gisteren in Keulen reeds den hoogsten stand van de hoogwaterperiode van 1914 bereikt, n.l. 7.76 Meter.

Hedenmorgen in het Keulse hoogwaterbericht blijkt hümengelooven en meldde nog een was van 69 c.M. — dat is in twee dagen tijds een was van ongeveer 4.50 Meter.

De stand van den Rijn bij Keulen was heden 8.47 Meter. De Waal krijgt ruimschoots haar deel mede van den Rijn-overvloed.

De stand van de Waal voor onze stad was hedenmorgen 12.28 Meter, dus nog 67 c.M. boven den hoogsten waterstand van Nieuwjaar.

Sinds gisteravond is op de Waal voor onze stad nog weer 70 c.M. was gemeld.

En dat het Waalwater nog meer zal klimmen, staat vast.

Van den Boven-Rijn zijn geen nadere berichten meer gekomen — buiten Keulen.

Uit het Lahndal wordt gemeld dat daar het rivierwater dakende is — naar de Lahn is van weinig invloed op den rivierstand in de Waal.

Mannheim meldde was van Rijn en Neckar en berichte ook over hoogen waterstand in den West-Paltz.

Gelijk men ziet is de was alweer even snel gekomen — als de val langzaam doorwerkte.

De snelle stijging van het water heeft alle Waalbewoners wel verrast.

Toekenend voor deze waterverrassing is wel, dat een onzer Maas en Waalsche correspondenten nog d.d. 12 Januari kon melden, dat de toestand van de eerste hoogwaterperiode van 1920 zoo bedreigde strek gelukkig wat gunstiger werd.

De medewerker schrijft dan:

* Do verblinding tusschen het land van Maas en Waal en Beluwe, die de laatste weken zoo moeilijk was, zooveel vertraging heeft veroorzaakt en den handel heeft belemmerd, is door den val der Waal veel verbeterd. Do verbindingsweg tusschen dijk en vaarhuis te Wamel is weer droog, waardoor de overtocht kan geschieden per „Gijsbert Slout" met kleine pont.

Alle buitendijkse huizen te Dreumel zijn weer bewoond. Het water in den binnenpolder is eindelijk tot groote hoogte gestegen.

Tot zoover onze medewerker.

In twee dagen zijn al die mooie normaal-waterstand-voorzichten weggevaagd.

En overal in de provincie is men verrast.

Rijn, Waal, Maas en Lange treden weer buiten de oevers — overstroomden weer velden en landerijen; bedreigen opnieuw hun bewoners en hun huizen en eigendommen.

En de regen valt, het water stijgt en de Hollander wapent zich opnieuw tegen het wapenmonster, dat steeds weer grijpt naar een aan hem ontworpen en nu ondijkte landen.

De toestand bij Lobith.

* Men schrijft ons uit Lobith:

Pas drie dagen is de gemeenschap met Spijk en Elten hersteld of door den nieuwen was werd zij weer verbroken. De bewoners van de huizen, welke ingelooopen waren, hadden Zaterdag hun woningen weer betrokken, maar moesten gisteren een goed heenkomen zoeken. Van Keulen werd gister een was van 3.73 M. gemeld. Het ergste staat er nu weer te vreezen. De geschiedenis herhaalt zich. In 1883 stond de geheele markt ook tot tweemaal onder water. Wat een ellende, dat was herinneren zich de burgers van het Tolhuis maar al te goed.

Een nader bericht uit Zevenaar meldt:

Uit Duitschland bereiken ons onrustbarende berichten over hernieuwden was der rivieren. Keulen seint onophoudelijk weder was en zooals wij verwacht hadden is zulks reeds goed merkbaar te Zevenaar en omgeving, waar de naar hooggelegen boerderijen loopende wegen al blank staan. Gisterochtend zijn arbeiders uit Zevenaar, werkzaam op de scheepswerf te Tolkamer, weder teruggekeerd, omdat zij niet verder konden dan Elten, alwaar de weg naar Lobith niet meer begaanbaar bleek. Het water is door den storm erg woest en voorspelt een nieuw onheil.

Ook de verbinding Zevenaar—Pannerden wordt lastiger.

Uit Pannerden schrijft men ons:

Het stoomgemaal werkt nog steeds om het kwelwater nit den Herwen en Aerdt en Pannerdenschen polder te malen. Maandag stond ieder verbaasd dat er zooveel water was verdwenen, maar al spoedig bemerkte men, dat de storm en hooge waterstand hun werk weer gedaan hadden. De draaisluis was dichtgeslagen, zoodat Herwen en Aerdt een zee en de Pannerdensche polder bijna droog was. Het zal wegens den druk van het water niet gemakkelijk gaan om de sluis open te krijgen.

De Gelderlander 1926-01-05

Val op Maas en Waal

De Maas, gisteren 24 cM. gevallen, is vandaag wederom 35 cM. lager. Men tracht de overstroming in Maas en Waal en in het Rijk van Nijmegen te verlichten, door een gat in den dijk tusschen Dreumel en Alphen. — Toch steeg het water nog in het overstroomde gebied en raakte er meer land onder water. — De vreeselijke toestand in het diepere gedeelte van Maas en Waal. De Ooijpolder bij Nijmegen.

De Rijndijk bij Pannerden doorgebroken.

Het water stort met groot geweld in het laag gelegen land van Pannerden, Herwen en Aerdt, alles vlucht in hevige paniek naar de dijken.

(alleen tekst over Dijkdoorbraak bij Pannerden overgenomen)

Een nieuwe ramp is vandaag de doorbraak van de dijk bij Pannerden. Naar men weet komt de Rijn bij Lobith in het land en splitst zich bij Pannerden in tweeën. Daarboven licht de oude Rijn en tussen oude en nieuwe Rijn in ligt het land van Herwen en Aerdt, voorzover dat bij elke hoge waterstand droog blijft, als een eiland.

Daar gaat nu alles onder.

Deskundigen zeggen, dat de overstroming waarschijnlijk niet verder zal doorzetten, maar Pannerden en Aerdt en Herwen en alles, wat ertussen ligt, zal schrikkelijk hebben te lijden. Van Millingen uit wordt hulp verleend. Lobith, dát toch al veel overlast had, krijgt nu waarschijnlijk nog een portie toe.

De ramp moet daar bij Pannerden zo ernstig zijn, omdat het water zo geweldig snel in de diepe polders valt; er is geen tijd om alles te redden.

De Minister van Oorlog en Marine, de heer Lambooy, maakt vandaag een water-tocht. Hij bezoekt de verschillende punten.

De organisaties van de hulpverlening wordt met de dag beter.¹ Men heeft het ondergelopen land in districten verdeeld en verschillende plaatselijke leiders aangesteld. Deze regelen de verzendingen en de marine brengt zerond in boten en vletten.

Verder ook nog op voorpagina van „De Gelderlander” 1926-01-05

Doorbraak bij Pannerden

De eerste breuk in den Rijndijk.²

Herwen en Aerdt geheel onder water. .

Alles vlucht.

Uit Lobith werd ons hedenmorgen geseind,
dat de dijk bij Pannerden, de dijk van den Rijn derhalve, is. Doorgebroken.
Herwen en Aerdt staan geheel onder water.
Alles vlucht naar het dorp Lobith.

Deze doorbraak zet de polders tot aan de dijk van de ouden Rijn onder water, en zal hoogstwaarschijnlijk daar worden beperkt. Het is voor deze streek een geweldige ramp, want het is daar alles even laag en de streek gaat er diep onder; alleen kan men zegger dat de ramp minder uitgestrekte gevolgen zal hebben, als bijvoorbeeld de doorbraak van de Maas hij Neerasselt.

Nader seint men ons uit Pannerden, dat de linkerdiijk van de, Ouden Rijn hedenmorgen, te half zes, is doorgebroken. Hierdoor zijn de polders van Herwen en Pannerden overstroomd. De huizen komen diep in het water te liggen. De bewoners vluchten naar de dijken en de zolders. Er is hulp van marine en Roode Kruis gevraagd. reeds zijn boten en vletten in de polders gelaten, om de in de huizen in nood verkerende inwoners af te halen.

Nader seint wen ons uit Gendt:

De breuk is ontstaan tussen de kerk in Pannerden en het Rijksdijkhuis. Dit huis staat boven op de dijk en is ongeveer het enige, dat droog staat. Alles loopt onder. De ramp is daarom zoo verschrikkelijk, wijl de polders zo diep liggen en het water met ontzettende vaart zich in de diepte stort. Men heeft haast geen tijd om zich te redden. Alles vlucht naar de dijk en vraagt om hulp.

1 Er was naast deze – onverwachte - dijkdoorbraak veel meer wateroverlast in het Rivierengebied!

2 Er was bij de eerste berichtgeving in *De Gelderlander* verwarring over de juiste plaats van de dijkdoorbraak, deze was dus niet in de Rijndijk maar in de dijk met de Oude Rijn.

De Gelderlander 1926-01-05

NAGEKOMEN NIEUWS.

De toestand bij Pannerden.

Uit Pannerden bericht men nog:

De toestand is hier ellendig. Het is vreeselijk zooveel varkens en kippen als er verdronken zijn. De menschen zijn niet uit hun woningen te krijgen. Het water loopt nog steeds in den polder. Het Rijkedijkhuis is niet meer te bereiken; de telefoon is verstoord. De hulpverlening staat onder leiding van den burgemeester van Bommel

Een onzer verslaggevers is vanmiddag naar Pannerden geweest en vond daar den toestand ongeveer zooals hij door de telegrammen van dezen morgen is beschreven. Echter is niet de Rijndijk doorgebroken maar de z.g. Deukerdijk, die Pannerden, **Herwen** en Aerdt beschermt tegen het **water** van den Ouden Rijn.

Deze dijk is op het onverwachtst doorgebroken en heeft de zak, waarin Pannerden, Herwen en Aerdt liggen onder gezet.

Men is nog druk bezig aan het redden van het vee menschenlevens zijn er niet te betreuren.

Twee foto's van de dijk doorbraak in de Deukerdijk bij Pannerden in februari 1926

78e JAARGANG NUMMER 4 6 Januari 1926

Abonnementprijs 18.50 per kwartaal bij vooruitbetaling
 = 6.50 per week

KANTOREN: Lange Hazelstraat No 21 • NIMEGEN
 Telefoon Redactie 706, Administr. 80 en Drukkarij 1748
 Telefoonnummers Directie 80 en 706, Postadres 22074

DE GELDERLANDER

Kleine Advertenties (Vraag en Aanbod) alleen bij
 laatste betaling 10 woorden of minder 18.50; elk
 woord meer 6 oca. — De overige advertenties van 1-5
 regels 11.50, elke regel meer 20 oca. — Minimaal-
 advertentieprijs 10 oca. — Zondagen 10 oca.

Oplaaq dagelijks 24.500 exempl. HOOFDORGAAN DER PROVINCIE. Zaterdag 29 000 exempl.

GRATIS ONGEVALLLEN-VERZEKERING VOOR DE ABONNEES:

2000	200	200	100	60	15	50	20	5
gulden bij verval onder aanstaand	gulden bij dood door ongeval	gulden bij ver- val van één hand, voet of oog.	gulden bij verlies van één duim	gulden bij verlies van één vinger	gulden voor één andere vinger	gulden voor toeslag op een één duim	gulden voor toeslag op van één vinger	gulden voor toeslag op der andere vinger

De uitkeringen onser Ongevallen-Verzekering worden betaalbaar door alle Ocean Accident and Guarantee Corporation Ltd., directeur EDWARD HEYMAN, Amsterdam

**De val zet maar
slap door.**

De Maas viel heden 29 cM., de Waal slechts 22 cM., In het overstroomde gebied is er nog slechts weinig verlichting. — Integendeel meldt het diepst gelegen gedeelte van Maas en Waal nog was. — De toestand wordt er hachelijk, vele huizen zijn vannacht ingestort. — Heerwaarden loopt ook in.

De overlaat bij Drumel werkt over een breedte van 150 Meter met een verval van een Meter.

De dijkbreuk bij Pannerden.

2e dag

Hieronder vindt men een verslag van de toestand in Pannerden, Herwen en Aerdt.

Er blijkt uit, dat de overstroming er ongeveer de gevolgen heeft gehad als ons gisteren per telefoon is meegedeeld, maar geluk is de Rijndijk niet doorgebroken. De gevolgen zouden dan nóg ernstiger zijn geweest. Doorgebroken is de Deukerdijk, die de polder, waarin Pannerden, Herwen en en Aerdt ligt, beschermt tegen het hoge water van de Ouden Rijn.

De eerste vraag is dan, of er nieuwe doorbraken te vermelden zijn?

Neen, tenzij in andere provincies. En of het water nog valt?

Ja.

Het gaat nog vrij langzaam: de Maas bij Venlo wijst een val aan van 29 c.M. Dat is in drie dagen 24 + 35 + 29 = 88 c.M.

We Waal valt nog langzamer; vanmorgen wijst Nijmegen een daling van ongeveer 20 c.M., wat sinds de hoogsten stand een totaal van 40 c.M, geeft.

Maar Keulen wijst afweer 59 c.M. val.

De daling van de Waal heeft tot gevolg, dat de vrees voor doorbraken allengs vermindert.

.....

De doorbraak bij Pannerden

De Deukerdijk gebroken.

De omvang der ramp.

Wij hebben gisteren een bezoek gebracht aan Pannerden, waar een doorbraak van de Rijndijk gemeld was.

't Is geen doorbraak van de Rijndijk.

De rijndijk ziet er nog even soliede uit als die van de Waal, - ach, wat 'n verschil met de Maasdijk !

Maandag stonden we bij Katwijk op de dijk te praten met een man, die ongeveer alles verloren had, behalve z'n gezin en z'n vee. Heel de boerderij onder water. Zestig karren met mangelwortelen verloren. Al het hooi en stro weg. Hoe moet die man zijn vee voederen, als straks de hoogste nood voorbij is en niemand meer denkt aan de ramp, die onze streken getroffen heeft?

Hij staat er gelaten bij, berustende in het lot, dat God over hem had gezonden. Maar toch klink er even verzet in zijn vraag: *moet* dat nu maar zo ? Kan dat niet anders ? Is het niet mogelijk dijken te maken, die de hogen vloed tegenhouden? Is het noodzakelijk, dat wij dit noodlot telkens weer ondergaan, hier in Cuijk twee keer binnen zes jaar ?

Wij herinnerden ons die vraag, toen wij over de brede, soliede, rustige Waaldijk reden naar Pannerden.

Een leek staat hier voor raadselen. De Maas is bij een stand als wij deze week hebben beleefd, een geweldige, stroom, toegegeven. Maar de Waal is een binnensee tussen Nijmegen en Bemmelen. Van de linkeroever gezien schouwt men eerst over de uiterwaarden aan de overkant en dan de overstromden Ooij polder in - water zover het oog reikt. Als gezegd, een binnensee. Het was een trots gezicht gistermiddag, omdat de zon door de grijze wolken was gebroken en licht had gegoten over het wijde watervlak; een trots schouwspel, die geweldige rivier met haar reusachtige, zijarmen, waar huizen en torens in wegzonken; een beeld van de geweldige kracht der elementen, waar de mens zwijgend tegenover staat, in stille afwachting van hetgeen deze reuzenkrachten over hem zullen beschikken.

Maar de Waaldijk scheen zich van die verre watervlakte niets aan te trekken; hij lag volkomen onberoerd en scheen rustig te genieten van het ongewone zonnelicht.

Welk verschil is er tussen Maas en Waal?

Is de kracht van het water in de ene rivier anders en sterker dan in de andere?

Of zijn de dijken van de Waal anders en sterker?

Het laatste woord is hieromtrent nog niet gesproken, maar de vraag dringt zich op en vraagt om een antwoord.

Het fort Pannerden lag in de scheiding van Rijn en Waal als een hoog eiland in de zee, onze auto gleed over de brede dijk en haastte zich naar de nieuwe ramp.

Daar was het veer van Pannerden.

Of wij erover mochten?

Als gij er iets te doen hebt.

Wij komen voor „De Gelderlander”.Vooruit dan maar.

En wij gingen met de lege veerpont naar Pannerden, - ze had de heenreis gemaakt, volgeladen met vee, dat uit de ramp aan de overkant gered was.

Heel de dijk aan de rechteroever stond vol Vee.

En zonder te rusten keerde de pont weer terug om de onrustige beesten naar de veilige linkeroever te brengen. Mensen kwamen er haast niet mee, die werden tegen de avond verwacht. De Burgemeester van Bemmelen, Ridder de van der Schueren, stond met de beide kapelaans van Doornenburg en andere hulpvaardigen te wachten op de vluchtelingen; zij hadden lijsten met gastvrije huizen gereed om de daklozen op te nemen. Maar tot vier uur was er nog niemand aangekomen; ieder bemoeide zich het meest met have en goed om te redden, wat er te redden was en vooral om het kostbare vee te verzorgen en op veilig oord te brengen.

Daar ging weer een lading vee over.

Een der koeien kreeg, toen zij ongeveer aan de linkeroever was, een kuur en sprong van de pont in het water: ieder dacht het beest verloren.

Zwom het nu nog naar dezen kant toe, waar het vlakbij was.

Maar zij zette koers naar de oever, vanwaar ze gekomen was; blijkbaar wilde ze haar eigen stal weer opzoeken, waaruit ze tegen haar zin verdreven was.

Zij zwom naar het midden toe, de stroom greep haar aan, het onderlijf zakte steeds verder in het water, de kop alleen bleef boven.

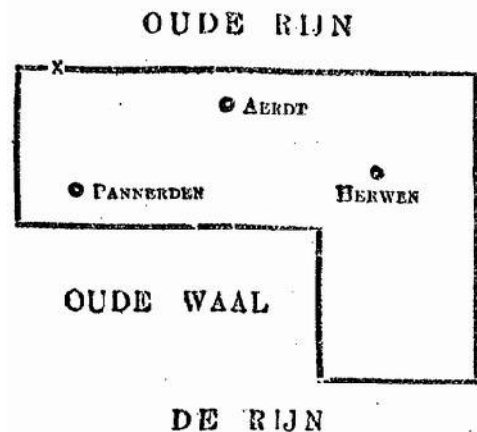
Maar zij zwem door.

En zij vocht door de stroom heen.

En zij bereikte weer de rechter oever, waar zij aan wal stapte, zich uitrekte en loeide van vreugde. Ze was weer thuis....

Het is moeilijk om zonder kaart precies te zeggen, wat er gebeurd is in Pannerden. Maar we zullen een ruw schetskaartje tekenen en zo de situatie verduidelijken.

Pannerden, Herwen en Aerdt liggen in een soort van zak, en worden, als het water hoog staat, door het water van de Oude Rijn, de Oude Waal en de Rijn omringd.

Maar beschermd door dijken. Een dezer dijken is, ter plaatse waar het kruisje staat, door het water van de Oude Rijn, dat de Pannerdense -Waard had bezet, overweldigd; het is de zogenaamde Deukerdijk, die over een lengte van 90 meter gisterochtend om half zes bezweken is.

De gevolgen zijn gisteren door de Telegrammen vrij nauwkeurig beschreven; de overval is plotseling gekomen en het water heeft zich met een vaart in de zak gestort.

De huizen stonden dra hoog in het water; vele mensen zijn door dakvensters moeten vluchten of hebben gaten moeten breken in de daken, nadat zij zoveel mogelijk het grote vee naar de Rijndijk hadden gedreven.

En nu staat heel de streek onder water.

Het is dezelfde ellende, welke wij nu al dagenlang op vele plaatsen in de omtrek hebben gezien: het water hoog tegen de huizen opkloot-send en daarbinnen alles doorwekend en vernielend.

En op de dijken de bewoners met de nijpende zorg op de bekommerde gezichten: daartussen door moeders met kinderen in doeken, op wie de politie zachte drang moet uitoefenen, dat zij toch naar veiliger oord zullen afreizen.

Maar zij kunnen de plaats, waar alles haar lief is, maar niet verlaten.

Eerst de donkerte zal haar straks verdrijven....

De Gelderlander 1926-01-07

UIT LOBITH.

De doorbraak bij Pannerden.

• De polders Pannerden, **Herwen** en Aerdts lagen binnen enkele uren totaal diep onder **water**. Dinsdagmorgen om zes uur begonnen te Pannerden en **Herwen** de klokken te luiden. Wij spoedden ons direct naar de plaats waar de ramp plaats had. Droevige tooneelen ontroerden ons oog. Burgemeester en wethouder waren spoedig ter plaatse, om zooveel mogelijk behulpzaam te zijn. De bewoners vluchten en reddden wat nog te reddden viel. Het vee werd naar de dijken gedreven. Veel vee is verdronken; huisraad en aardappelen is voor vele verloren. De directie der N. V. Lobithsche Scheepsbouw en de directie der N. V. autodienst stelden hun auto's ter beschikking tot het vervoer van zieken en ouden van dagen naar het St. Johanna-gesticht. Anders bewoners, wier huizen tot aan de daken in het water stonden, zijn bij de buren, anderen in het huis ter Aerdts ondergebracht. De geheele dag was het een aadbrenge van vee, dat te Lobith gestald moest worden; het vee wat niet meer geplaatst kon worden, zijn op de dijken noodstallen voor gemaakt. De vrijwillige Burgerwacht bewees de beproefde bevolking goede diensten. Gistermiddag bracht de Commissaris der Koningin een bezoek en in gezelschap van den burgemeester werd de plaats des onheils bezocht. Wij vernemen dat de burgemeester hulp heeft gevraagd aan het Rode Kruis, dat vermoedelijk met materiaal hedenavond zal arriveeren. Wij hopen dat deze menschen, waarvan veel en alles verloren hebben, geholpen worden.

In de R. K. kerk te Herwen staat ruim een halve meter **water. De eerv. heer pastoor en de zusters van de R. K. school aldaar wenschen niet te verhuizen, zij blijven liever op de bovenverdieping der pastorie dan naar Lobith, daar er nog zooveel menschen een onderdak moesten hebben. Morgen zullen er verder maatregelen genomen worden wat betreft de voedselvoorziening voor menschen en vee.**

DE TOESTAND IN RIJK VAN
NIJMEGEN.

HUIZEN BIJ ERLECOM VERNIELD.

In het Rijk van Nijmegen was de toestand in het overstroomde gebied Zondag gelukkig alweer wat verbeterd.

Zondagmorgen bleek het water in het overstroomde land om Wijchen, ongeveer 50 c.M. gezakt sinds den hoogsten stand.

In het land van de Ooij, van Nijmegen tot Millingen, liep het water, nu de val op de Waal zienderoogen aanhield, goed weg langs sluis en overlaat. Toch stond er het water in sommige huizen en steenovens van Erlecom en Ooij nog wel een Meter hoog.

Nu men een beter overzicht heeft kunnen krijgen over de door den watersnood getroffen Ooijlanden bij Nijmegen, blijkt het verlies aan vee niet zoo groot te zijn, als aanvankelijk gevreesd werd. In de Ooij zijn slechts eenige koeien en varkens verdronken.

De eenvoudige Ooijbewoners lijden niettemin nog groote schade aan verlies van huisraad, kleeren en breuk aan het huis.

Erger is het in den Driedorpenpolder van Pannerden en Herwen en Aerdt, waar de waterwolf schielijker en geweldiger nog de menschen overviel.

Hier moest ijlings gevlucht worden met achterlating van have en goed.

Hier kwam dan ook veel vee om — een juiste raming kon hiervan nog niet opgegeven worden.

De schade, aan de huizen toegebracht, zal hier beteekenend zijn.

Het ergste is het wel gesteld met de huizen, welke midden in de dijkbreuk stonden bij Oortjeshekken onder Erlecom. Vlak onder den dijk, welke over ruim honderd meter brak, lagen eenige boerderijen, waarvan er niet één overeind is gebleven en die met boedel en alles weggevaagd werden.

Het vee was gelukkig blytjds in veiligheid gesteld. Bij den doorbraak te Erlecom werden vernield de huizen van H. J. Awater en van Linsen, gepacht door Meurs; verder werden verwoest de huizen van G. Jansen en B. Mientjes, het laatste huis was gepacht door Groothuizen; ten slotte werd hier nog door de golven verzvolgen het nieuwgebouwde huis van veldwachter De Man. Allereerst mag in dit gebied wel de aandacht geschonken aan deze bewoners, die van hun huis en goed niets terugzien.

Historische varia overstroomde streken.

Herwen en Aerdt heeft 6000 inwoners; het behoorde vroeger grotendeels tot de Over-Betuwe (alhoewel het thans aan de rechterkant van de Rijn ligt) omdat in 1706 het Pannerdsche Kanaal is gegraven. Pannerden en een groot deel van Herwen en Aerdt waren dus Geldersch gebied.

Lobith, Spijk, Gravenwaard en Bijlantsche Waard behoorden vroeger hij de Kleefsche districten tussen Arnhem en Elten (drostambt Lijmers). Ook Steenwaard is in 1817 ingelijfd hij deze gemeente.

Pannerden behoorde vroeger onder het hoofdschoutambt Zevenaer en heeft 1400 inwoners van de R.K. godsdienst. Burgemeester is Jhr. F. L B. van Nispen tot Pannerden, tevens secretaris. Pannerden was vroeger een heerlijkheid, behalve een gedeelte van de Lijmers n.l. de Kiefwaard, en behoorde tot de, Over-Betuwe.

Spijk is bekend door de ontploffing van 23 Maart 1895 op het daarover getogen Pruisisch gebied.

Op 12 Juni 1675 trok het Fransche leger tegenover het Tolhuis, over de Rijn; het verbrandde dit gebouw en trok over de Rijndijk door Aerdt, Angeren en Huizen naar Arnhem. Men vindt er nog de huizen Aerdt en de Boswaai. Burge-meester is thans W. J. A. M. Bruns, vroeger secretaris.

.....

De volgende polders zijn gelegen langs de rechter Rijnsoever, van de grens af: De Spijksche polder (Lobith) 119 bunder; de Loosjespolder (Lobith) 55 bunder; Kopkraayenhof (Lobith) 34 bunder. Deze polders liggen achter de Spijksche dijken, dienende om het water uit Duitschland te keren. Wanneer de bandijk van den Bisxxsche polder doorbreekt gaat het Rijnwater de Achterhoek in, o.a. in 1784, 1809, 1814, 1838, en 1835.

's Gravenwaard, onder Herwen en Lobith; 213 bunder; Lobith-polder (Lobith) 15 bunder; Ossenwaard (Herwen) 198 bunder; Bijlantsche Waard, 121 bunder.

Geitenwaard (Lobith) 100 bunder; de Lobberden (Pannerden) 272 bunder; Herwen, Aerdt en Pannerden 702 bunder;. Klaverkampen, Aerdt, 20 bunder; De Endenpoel, Aerdt, 60 bunder; Koewei, Pannerden, 9 bunder; Brouwerij, Pannerden; 15 bunder; Pannerdensche-Waard, 237 bunder; en de Buitenwaard, 86 bunder.

.....

J.G.A. Van Hogerlinden

De Burgemeester der gemeente **HERWEN EN AERDT,**

Overwegende, dat men weder begint met het ingebruik nemen der overstroomde woningen **waardoor gevaar dreigt voor de algemeene gezondheidstoestand** en geeft daarom den ingezetenen dringend in overweging de navolgende maatregelen in acht te nemen:

Reiniging der woning:

Men reinige de woning degelijk met borstel en zeep of sodawater (een pond soda op een emmer **water**).

Bruikbaar maken van de middelen van drinkwatervoorziening:

- a. **Nortonpompen** kunnen zonder meer in gebruik genomen worden;
- b. **goed gesloten welputten** zullen als regel niet ernstig verontreinigd zijn; geruimen tijd krachtig afpompen verdient aanbeveling;
- c. **open welputten** dienen te worden leeggepompt; daarna wordt voor elke kubieke meter waterinhoud 3 Kilo beste kluikkalk toegevoegd op de volgende wijze. De kalk wordt eerst voorzichtig, door besprenkelen met een weinig **water**, gebluscht en vervolgens met een emmer **water** tot kalkmelk afgewreven. De kalkmelk wordt daarna onder omroeren in het putwater verdeeld. Na 3 dagen wordt het kalkwater weder uit de put gepompt, en kan deze zonder meer in gebruik genomen worden.
- d. **regenbakken** moeten ook worden geledigd en schoongemaakt; ook hier kunnen de wanden met sodawater of kalkmelk worden afgeborsteld.

Van gemeentewege zal door den gemeente-architect een onderzoek worden ingesteld naar de constructieve gebreken der huizen door den waterstand ontstaan, terwijl van gemeentewege kalk zal beschikbaar worden gesteld voor reiniging der open welputten en eveneens de brandspuit voor het uitpompen dezer welputten. 617

Aanvraag hiertoe te richten ten Gemeentehulze.

LOBITH, den 11 Januari 1926.

De Burgemeester van **Herwen** en Aerd

W. J. A. M. BRUNS.

DE WATERSNOOD.

De val houdt aan op alle rivieren. De vorst doet veel schade – onoverzienbare ijsvlakten – de levensmiddelendistributie wordt er door bemoeilijkt. Treurige toestand in de driedorpenpolder van Pannerden.

Ook in lagergelegen Maas en Waal nijpt het nog – steeds meer wrakke huizen – optreden tegen woekerpractijken. De toestand in het gebied om Oeffelt verbeterd – veel schade – er waren acht dijkbreuken van Boxmeer tot Katwijk.

Ook in de Lijmers waterellende.

De droeve toestand om Pannerden.

Men meldt ons uit Lobith:

De val op de Rijn blijft gelukkig aanhouden. Enkele huizen zijn weder bewoond, maar vele huizen staan nog in het water en het kan nog wel een geruime tijd duren, voordat deze weder bewoond kunnen worden, daar het water door het Stoomgemaal te Pannerden uitgepompt moet worden. In Pannerden en Aerdt vreest men voor instortingen van huizen, daar van enkelen de gevels gevaarlijke scheuren vertonen. En telkens de storm begint op te steken, ziet men overal angstige gezichten, die in angstige, vertwijfeling, rondstaren en op hun gevreesde gezichten kan men lezen: Wat zal ons nu weer overkomen?

Veel hebben de mensen verloren, levensmiddelen enz. Er zijn er, die geen aardappelen noch hun winterprovisie gered hebben. Nu komt daar nog bij de scherpe oostenwind, die vooral verschrikkelijk is voor bhn die op de zolders wonen, en geen stookplaats hebben, Enkelen behelpen zich met een petroleumanschine.

In een woord, de toestand is voor velen droevig, de een verloor een koe, de ander, een varken, en zoo kan men voortgaan.

Daarbij de werkloosheid, zodat verschillende gezinnen totaal geen inkomen hebben.

Zaterdag is onder de leiding van de Burgemeester de watersnoodcommissie in werking gesteld. Door de commissie worden bons verstrekt voor levensmiddelen en brandstoffen. De Burgemeester doet dan ook zijn uiterste best om het leed der bevolking te verzachten. Het is voor de commissie tot het verstrekken van bons ook lang geen gemakkelijke taak om iedereen te volle te voldoen.

In de commissie hebben zitting genomen zulke heeren, die de toestand en de bevolking van nabij kennen. Zoodat wij gerust de uitvoering ervan aan hen kunnen toevertrouwen.

Wij hebben dezer dagen een, kijkje genomen in Huize Aerdt waar vluchtelingen waren ondergebracht. Deze worden daar goed verzorgd en de grenspolitie, die daar gehuisvest is, heeft voor ieder een hartelijk woord. Door de commissarie van 't Rode Kruis te Arnhem zijn Zaterdag 50 stel nachtlegers gebracht ten huize Aerdt ten behoeven der vluchtelingen. Ook zijltenten zijn er aangekomen. Deze worden beschikbaar gesteld tot berging van het vee.

Te Herwen is het water uit de R.K. kerk, zodat de H. Diensten weer als voorheen plaats hebben. Te Lobith-Dorp zijn 2 pompen geplaatst, die het water uit het dorp moeten pompen. Vele inwoners van het dorp hebben het kwelwater in hun huizen gehad en zijn door het pompen er weder van bevrijd.

Als men zoo langs de dijken ziet heeft het water veel verwoesting aangebracht, o.a. op de werf. De verkeersweg naar het tuindorp te weggeslagen. Bij het kantoor der invoerrechten en accijnzen grote gaten enz. De voor enige jaren aangelegde dam in de Ouen Rijnmond heeft zich bijzonder goed gehouden. Uitgezonderd een gat achter die dam. Ware die dam er niet geweest, dan had het water met de hogen stand ruim een meter op de Tolkamersdijk gestaan.

Lobith, Tolkaber en Spijk hebben het er beter afgebracht dan hun burens Herwen en Aetdt. Het was wel een grote ramp, waardoor velen hun vee, levensmiddelen, huisraad enz, hebben Verloren. Maar Goddank geen mensenlevens.

DE WATERSNOOD.

De val op de rivieren houdt aan.

Alles werd ijs – de huizen lijden veel van de vorst, de vluchtelingen op de zolders nog meer getroffen. Toestanden in de dorpen van Maas en Waal, Maaskant, Rijk van Nijmegen. Het gat in de Maas bij Nederasselt wordt gedicht. De steunactie wordt overal voortgezet. Hoe Tiel hielp. Een officiële waarschuwing van het Rode Kruis om te waken tegen verspreiding van besmettelijke ziekten

Uit Doornenburg,

Men schrijft ons uit Doornenburg:

Een stroom van belangstellenden heeft Zondag en Maandag het overstroomde Pannerden en Herwen en Aerdt bezocht. Do pont die gemeerd was aan een motorboot moest onophoudelijk af en aan varen om de grote mensen-massa over te brengen. Het was een goede gedachte van de well. Eerw. heren Kapelaans van hier om deze gelegenheid ten bate te nemen en ene geldinzameling te houden, voor de noodlijdende uit het geheel overstroomde Pannerden.

Enige jongens stelden zich disponibel om met busjes te collecteren. Deze collecte heeft opgebracht de som van f 120.09.

Het water is zover gevallen dat de pont weer aan de kabel is gelegd.

Ook in Pannerden valt het water; de kerk en enige woonhuizen zijn weer water-vrij.

Ook treurige toestanden komen voor in de geteisterde streek van Pannerden en Herwen en Aerdt.

Door vele bewoners werd bij de doorbraak van de dijk enige levensmiddelen voor mens en vee naar de zolders gebracht om ze voor het aankomende water te behoeden. De meeste van deze woningen hebben geen overschoten daken, zodat alles onder de pannen moest opgeborgen worden. Nu zijn door de gestrengte

vorst nagenoeg al deze voederartikelen bevroren, zodat deze mensen grote ontberingen lijdten.

Ook de woningen lijdten veel door de vorst, zodat te verwachten is dat vele dierhuizen vooreerst onbewoonbaar zullen zijn. Enkele zijgevels vertonen reeds neigingen om in te vallen.

In enkele hoger gelegen boerderijen kon het vee weer terug worden gebracht.

De Gelderlander 1926-02-24

UIT PANNERDEN.

Het herstel van den dijk bij Pannerden.

* Het hooge **water** belemmert in hooge mate de werkzaamheden van den dijkdoorbraak. De weide waar de kleigrond voor den nieuwen dijk moet gehaald worden, staat diep onder **water**, de passage voor voortuigen is met de Lijmers totaal gestremd. Gelukkig valt het **water** goed zoodat men weer spoedig over het Aerdtsche veer Zevenaar kan bereiken.

Leeuwarder Courant 1926-05-01

Een order van 10,000 kippen.

Het te Elst (O.-B.) gevestigde Pluimveebedrijf op Schoonderlogt is door den Aartsdiocesaanen boeren- en tuindersbond en den Noord-Brabantschen Christelijken Boerenbond belast met een groot deel van het herstel van den hoenderstapel, voorzover die gedurende den watersnood in Januari van dit jaar is verdronken. Al het pluimgedierte, dat door de doorbraak bij **Pannerden** in de dorpen Pannerden, Herwen en Aerdt is verongelukt, zal dor het Pluimveebedrijf worden vervangen, en ook een groot deel van het land van Maas en Waal zal door het bedrijf van nieuw pluimvee worden voorzien.

Beide genoemde vereenigingen, die zich thans bezig houden met schaderegelingen tot leniging van den nood, hebben aan het Pluimveebedrijf opgedragen 10,000 hennen van acht weken oud te leveren; een opdracht, die ver in de duizenden loopt. Voor zoover onze inlichtingen gaan, is dit de grootste order van jonge hennen, die in Nederland ooit is geplaatst.

Het spreekt van zelf, dat de organisatie van een en ander niet zoo eenvoudig is, doch genoemde firma is speciaal op de levering van dergelijke jonge hennen ingericht.

Overigens zal deze order worden uitgevoerd in combinatie met het Hoenderpark Harscamp van den heer A. G. Kröller Jr.

De plaatsen die het meest getroffen zijn.

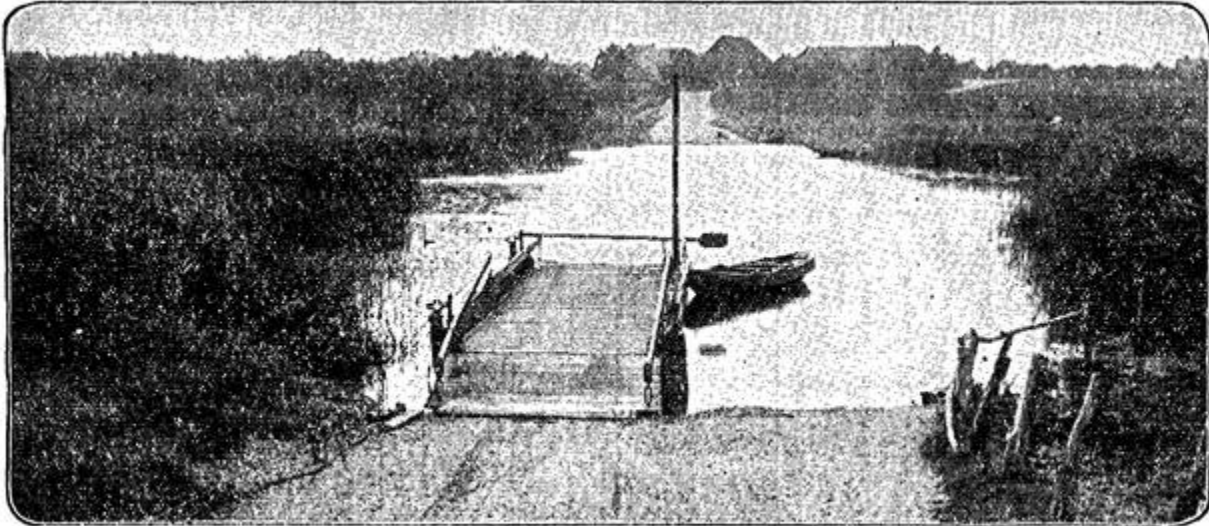
Al is de geleden schade in vele gemeenten aanzienlijk, er zijn eenige plaatsen, die meer dan andere door de ramp getroffen zijn. De schade aan openbare wegen, werken en gebouwen bedroeg meer dan f 50.000; in Dreumel f 68.500; Deventer f 110.000; Ubbergen f 50.000; Pannerden f 112.000 en Venlo f 60.000. Bij Deventer en Pannerden is de aan de dijken toegebrachte schade inbegrepen, bij Venlo de bedrijfsschade der gasfabriek en elektrische centrale.

Meer dan f 50.000 schade aan particuliere eigendommen, uitgezonderd de schade aan den land- en tuinbouw, werd aangericht te **Herwen** en Aerdt f 135.000; Tegelen f 111.620; Dreumel f 1.500.000; Deventer f 50.000; Druten f 170.000; Balenburg f 50.000; Bergharen f 67.200; Grevenbricht f 50.000; Oeffelt f 170.000; Roermond f 150.000; Ubbergen f 100.000; Boxmeer f 55.000; Pannerden f 110.000; Wamel ongeveer f 500.000 en Venlo f 450.000 en f 400.000 aan de industrie, exclusief bedrijfsschade.

Ook uit het aantal vernielde huizen blijkt welke gemeenten het zwaar te verantwoorden hebben gehad. Respectievelijk geheel en gedeeltelijk werden vernield te Elstloo 3 en 43, Herwen en Aerdt 5 en 60, Dreumel 150 en 220, Appeltorn (van welke plaats overigens tot nu toe geen schadebedragen konden worden vastgesteld) 150 en 100, Druten 30 en 46, Oeffelt gedeeltelijk 102, Ubbergen 6 en 15 en Wamel 100 en 150.

Meer dan 2000 vluchtelingen kwamen uit Dreumel 2100, Deventer 2500, Ubbergen 2000, en Wamel 3000, die niet bij het totale bedrag zijn opgeteld.

Het Aerdsche veer

Over den Ouden Rijn tusschen **Aerd** (op den achtergrond) en Babberich wordt een **brug** gebouwd. — Deze zal 185 meter lang worden en een schakel vormen in het verkeer tusschen den Gelderschen Achterhoek en het land van Nijmegen

Gelderlander 1935-06-15

Pastoor C. J. Terwisscha van Scheltinga betreedt met de commissie van ontvangst zijn nieuwe parochie te Herwen en Aerdt

Installatie van Pastoor Terwischa van Scheltinga

Hartelijke ontvangst.

Men schrijft ons uit Herwen en Aerdt:
Gisterenavond is de nieuwe pastoor hartelijk ingehaald. Om kwart over 7 werd Zijneerw. afgehaald aan het **Aerdsche Veer** door de schutterijen en alle parochieele organisaties. Bij het **veer** was 'een fraaie sierboog opgesteld. Het welkomstwoord werd gesproken door den heer L. Vos, kerkmeester. Vervolgens trok men naar het Schuttersgebouw, waar ter eere van den nieuwen herder vaandel werd gezwaaid. De heer

Hendriksen, voorzitter van de schuttersvereniging „Eensgezindheid” sprak Zijneerw. toe, waarop de pastoor dankte voor de hartelijke ontvangst, in het bijzonder ook de niet-katholieken, die aan deze ontvangst hadden medegewerkt.

Daarna begaf men zich naar de parochiekerk, waar eveneens versieringen waren aangebracht.

Voor de pastorie werd door de Schuttersvereniging „Vrede en Vriendschap” vaandel gezwaaid, waarop Pastoor Terwischa met een kort woord dankte.

Vervolgens had in de kerk de plechtige installatie plaats door den Hoogeerw. heer Deken Reuverkamp uit Didam.

Langs Rijn en Waal

**Zij voeren hoogen³ staat
De Oude Rijn uit den band**

Het geïsoleerde Lobithsche land

Als wij onze bruggen niet hadden, dan zaten wij nu weer op een groot eiland tusschen Maas, Waal en Rijn, waarvan Nijmegen het centrum en plaatsen als Grave, Lobith exponenten waren. Nu zijn Nijmegen en ook het grijze Grave, dank zij de bruggen uit hun isolement verlost maar ligt nu Lobith als verloren aan de binnensee, waardoor Rijn en oude Rijn hun golven jagen.

Lobith en Tolkamer zagen ook verlangend uit naar een brug, zij het dan ook wat minder grootsch en geslagen. over een mooie kabbelende beek in zomertijd, maar een brede forse stroom nu in de winter, de ouden Rijn. Bij huis te Aerdt zou deze brug uit de polder moeten oprijzen, maar nu de daarvoor ontworpen plannen nog steeds op uitvoering wachten, ligt men daarin het door het water gevormde isolement.

Doel van onze reis was Lobith. Veilig, maar ver zou de route kunnen gaan over een kronkelenden Waaldijk, langs diep geïnuundeerde uiterwaarden maar de reis moest eerst over Arnhem, dwars door de Betuwe welke ditmaal in de Linge geen smal watertje had, maar nu een sterk stromende doorgang welke nochtans de eenvoudige bruggetjes ongedeerd liet. Was de rit over de Waalbrug majestueus en scheen het alsof de oude stad direct uit het water opschoot, wijl de Waal haar golven tegen de woninge der Waalkade deed klotsen, eenvoudiger aanblik bood de Rijn bij Arnhem, ook al had deze veel van zijn aanzien verhoogd, doordat ook hier de rivier de uiterwaarden en ook de zijkant, groene rivier overgolfde had.

Hoe naar Lobith ?

Hoe van Arnhem naar het overstroomde gebied om Lobith en Herwen en Aerdt te komen, was nog een lastig vraagstuk, Nog zouden de dijken langs Rijn en Waal welke als wachten de golven in bedwang hielden, ook de binnenwegen vrij van waterlast gehouden hebben, maar als tusschen de hoofdrievieren en langs het Pannerdense kanaal loopt de Oude Rijn, welke als een vrijbouter er uit getrokken was en alles onder water had gezet, dat niet door tijdelijke wallen was beschermd. Het gebied tusschen Herwen en Aerdt en Lobith mogen wij beschouwen als een even hard door het water geplaagd land gelijk de traverse van Beersche Maas. Ook hier was het lage polderland zover men het kon overzien

3 Oude spelling is in de tekst wat aangepast; mensch = mens en loopen = lopen en dergelijke!

een water wildernis, zodat de bewoners ternauwernood de Rijn bij Lobith konden bereiken. De binnenwegen zijn thans, nu de waterstand zijn hoogtepunt bereikt heeft, meer dan in normalen wintertijd voor het verkeer onbuikbaar gemaakt geworden. Wie nu van Herwen en Aerdt naar Zevenaar wil komen, kan niet meer linea recta over de Ouden Rijn het stadje bereiken maar moet proberen via Pannerden tot zijn doel te komen. Het binnenland biedt hier thans een troosteloze aanblik en ligt als het ware nog meer verlaten dan het Beersche Maas-gebied en de Peel in de slechtste jaren van de overstromingen.

De uiterwaarden langs de Rijn onder Huissen, Angeren en Pannerden lagen een tot twee meter diep onder het water. Boerderijtjes op terpjes vormde eilandjes in het watergebied - nu het rijk van wilde hoentjes en eendjes., Om binnendijs had zich overal de kwel verspreid, vooral langs de zoom der dorpen.

Boomgaarden, moestuinen leken soms in modderbaden herschapen. En het fort Pannerden anders zoo trots en hoog verheven gelegen op de splitsing van Rijn en Waal leek nu als half weggezonden in de waterzee, waardoor zware sleepboten zwoegde.

Het groene fort lag nu op een echt schiereiland - slechts een smal dijkwegje, dat nog enige centimeter boven het water uitstak, verbond het fort met de weg naar Doornenburg en Pannerden.

Het veer Pannerden-Doornenburg over het Pannerdensche Kanaal, hield de overzet-dienst trouw vol. Maar het gierde niet meer op eigen kracht op de stroom, maar de pont werd getrokken door een stoombootje.

Vlot ging deze dienst evenwel. Alleen moesten voor de pont afrijdende auto's, rugwaarts tegen de dijk optuffen - wat voor een ervaren chauffeur geen grote zorgen en moeite met zich brengt.

De rit over de dijk van Pannerden naar Lobith leverde geen bezwaren op, al beukte de golfslag van de Rijn nog met zo'n geweld tegen de flanken, waarop „strandjutters” stonden, die het aangespoelde hout uit het water eisen. Zoo stookt de Lobith straks zijn kachel, vermoedelijk met Duitsch „smokkelhout”.

Lobith zelf lag geïsoleerd. Vader Rijn, breder geschouderd dan ooit, had zijn machtige hand over het gehele Laag van het stroomgebied uitgestrekt. Op zijn brede rug lagen de sleepboten welke moeizaam tegen de stroom konden opkomen, als boven het land uit. De boot was eigenlijk nog het enige betrouwbare verbindingsmiddel tussen Lobith en het Duitsch gebied. Alle wegen, welke niet over de hogen dijk gingen lagen zoo goed als geïsoleerd. Men moest door een kleine beek jagen om zijn bestemming te bereiken.

Lobithers kunnen bij hun burenen in Elten en Speyk slechts komen per roeiboort. De strekdam bij Tolkamer „werkte” en de steenovens, welke men hier in en om

Lobith, Tolkamer en Speyk in zoo groote menigte aantreft, liggen als eilanden in de binnensee. Laag gelegen boerderijen worden door het water bedreigd en zullen er door overrompeld worden, wanneer de was nog langer aanhoudt.

Was! Nog meer isolement.

Men had stille hoop....

Er zou val komen.

Van de Bovenrijn waren de berichten in de laatste dagen wat gunstiger. Trier seinde gisteren nog 39 c.M. val. Zelfs Coblenz seinde val. Keulen had slechts lichte was als een overschot van het overtollige water, dat Rheinfelden de laatste dagen had losgelaten. Uit diezelfde plaats kwam gistermorgen de Jobstijding van 33 c.M. was. En het geïsoleerde Lobith met Spijk en Tolkamer en het achterland om Herwen zagen hun hoop verdronken. Heden viel het water weer aan alle kanten aan, de binnenplassen stegen aanzienlijk en de oude Rijn zette zijn overstromingen verder voort.

Zo lag hedenochtend het Lobithsche land in nog eenzamer omgeving dan dagen te voren. Het is wel triest wanneer men zo machteloos ligt aan een water, dat je wel voorspoed bracht, maar je ook zoveel lasten kan veroorzaken. De Bijland was heden een binnENZEETJE. De groote Paeshaven tegenover Bimmen was niet meer te onderscheiden. Alles was ineen egale watermassa, ondergaan, wat onder de strekdam lag, zodat de „Candia”, overliep en de „Copera”.van Lobith door een diepen watergang gescheiden lag.

De Rijn heeft hier zijn bedding verbreed, door in het bed van de Ouden Rijn te vallen, waardoor het zijn overtollige water bij Lobith langs een weg naar Panerden brengt.

De strekdam loopt bij 15,15 M. + N.A.P. Nu was de stand ongeveer 15,50 M. + N.A.P. Men kan begrijpen, wat een mooi watervalletje hier te bewonderen valt.

Voor ons tekenen zich vaag de contouren van de Eltenberg met kerk Pal in de nevelige morgen.

Rond ons klotst het water in eindeloze deining tegen de dijkkanten op. Stukken hout wippen tegen het gras op, vallen terug en trachten steeds opnieuw zich vrij te maken van het water. Het wordt een spel, waarboven witte meeuwen in hun dartel gedoe klapwieken, duiken, opvliegen en met 'n angstige schreeuw wegscheren.

Kinderen „vonderen” langs de waterkant zij grijpen boomtakken en broos hout, dat er aanspoelt.

Lobith-Tolkamer ligt daar geschilderd aan het weidse water. Het ligt er in de kromming van de dijk, er is daar een opmerkelijke bedrijvigheid.

De huizen groeien uit het water tegen de dijk op. Zij zien er oud en verweerd uit, en mensen staan er bij groepjes te praten.

Men spreekt over het water, zeer zeker spreekt men over water, dat zich vanaf de dijk onmetelijk ver uitstrekt.

In Lobith-Tolkamer is het een drukte van belang. Daar zijn veel schippers. Hun vrouwen gaan door het dorp, zij dragen emmers water, de wind wappert rond haar rokken.

Er staan veel mannen aan het water. Zij kijken naar de lange schepen, die er liggen, en waartegen de aanlegsteigers bijkans recht op staan.

Daarvan af liggen planken over het water. Op de booten keffen Keesjes, dat schijnt daar zoo bij te horen. En natuurlijk wappert er de was in de wind. Er klinkt de roep van een vrouw over het water, zij zwaait met een arm, en een man op de wal roept: Ahoi!!!

Bij al dat water, komt er nog een koe over de dijk. Een man heeft haar aan een touw, en er achter loopt een jongen met 'n stok.

Vanaf de dijk ziet men in het achterland de Rijn, die achter het dorp heen stroomt. Dat is op zichzelf 'n majestueus gezicht. Daar dreigt gevaar. Zeer zeker dreigt daar gevaar bij de Scharwoudschen Dam, waar het water over dien Dam ging. Daarom heeft men dien Dam bekist. Ge kunt de lichte streep van het hout zien, waartegen het water klotst. Nu is het Tuindorp beschermd, het water kan daar nu niet komen.

Het waait daar te Lobith van geweld. Ge kunt dat voelen maar ge kunt 't ook aan alles zien. Aan de was, die op de aken geen rust wordt gelaten, aan de mannen, die bijeen gegroept staan en de was van het water bespreken; aan de smook, die uit hun scheven mond en de korte pijpen slaat.

Zij staan er met de handen in hun zakken, om dat de wind koud is, en door hun kleren jakkert.

Wij zijn een cafétje ingegaan. Op de ruiten staat te lezen: „Hier wird Deutsches Geld in Zahlung genommen”. De caféhouder brengt ons warme koffie en wij spreken over het water. Of men in Herwen kan komen met de auto?

Ook over Duitschland gaat dat niet meer!

Duitschlandl

Wij spreken nu over Duitschland. Daar kom ik niet meer, zegt de caféhouder. Dat zullen er wel meer niet doen denken wij en wij vragen waarom niet.

„Alle gemutlichkeit is foetsie”, zegt de man. De Duitscher is zo wantrouwig als de pest, en men zegt daar, dat wij de deviezensmokkel in de hand werken!

Zo, zo, zeggen wij.

Ja, ja, zegt de caféhouder. Wij kopen merken in Amsterdam, vertelt hij, en verkopen die aan de schippers. Dat die er mee smokkelen kunnen wij niet helpen.

Zo is de toestand, moppert hij, maar mij zien ze er niet meer!

Vanuit het café zien wij het water van de Rijn. Daar dribbelt hups een motorbootje overheen. Het schuift langs de grote schepen, en gaat er nadien tegenaan liggen en vaart mee. De man van het bootje houdt de hand aan zijn mond, hij zal nu roepen. Daar wordt wat overgereikt, en het motorbootje schiet weg, bedrijvig als 't kwam.....

Bezijden het dorp ligt de grote strekdam. Hij ligt daar, maar ge ziet hem niet!
Het water schuift daar nu over heen het achterland in. Dat water, het buldert in
zijn geluid nog over het wapperen en loeien van de wind heen. Het is daar een
brede waterval, waarover het water driftig gaat, en zich neerstort in het schuim,
dat 't zelf maakte.

Het is een groots gezicht daar. Wat zeggen de mensen ervan?

Zij zeggen dat 't „en verkleinde uitgave is van de Niejagora.”

Die strekdam, de een zegt ervan, dat bij overgaat bij vijftien, de ander beweert
bij vijftien-tien, en een derde zelf bij vijftien-vijftien! Kan waar zijn!

Maar nu loopt hij. Hij loopt heviger dan de Beersche Maas liep. Het gaat hier in
galop, in een brede stroom.

Dat water, het gaat om het dorp heen en komt achter Pannerden de Rijn weer
in.

Men zegt, dat de strekdam van Jan Arntz veel meer kan hebben, daar is nog
geen kou aan de lucht.

Het zij zool

Maar hier loopt het, hier loopt het heftig, en wij kijken er nog na door de achter-
ruit van onze auto, als wij wegrijden op Nijmegen aan.

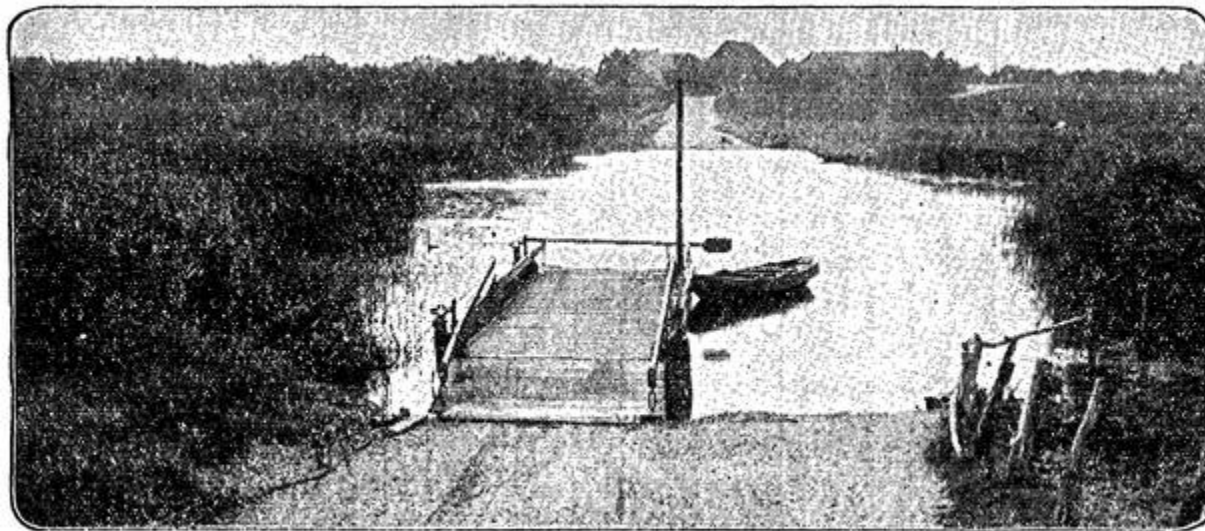
Gelderlanden 1936-06-03

De brug over den Ouden Rijn

f 90.000 voorschot uit het Werkfonds.

Door B. en W. van de gemeente Herwen en Aerd is bericht ontvangen, dat de Ministerieele Commissie voor het Werkfonds 1934 besloten heeft aan de gemeente een voorschot te verleenden groot f 90.000 voor den brug over den Ouden Rijn.

De voorwaarden, waarop dit voorstel wordt verstrekt zullen nog nader door het Departement van Financiën worden meegedeeld.

Over den Ouden Rijn tusschen Aerd (op den achtergrond) en Babberich wordt een brug gebouwd. — Deze zal 185 meter lang worden en een schakel vormen in het verkeer tusschen den Gelderschen Achterhoek en het land van Nijmegen

Het land van Herwen en Aerdt uit zijn isolement verlost

**Als bij hoog water de „Driepolder” onbereikbaar was
Op 48 meter van de grens werd de brug gebouwd!**

De pont van Pannerden zet u over! het water schuift tussen de hoge dijken van het kanaal, en het licht van een late namiddag zon maakt dit water blinkend. Er ligt een schokker aan de kant en de netten hangen over het dijkhek te drogen in de wind. Met het Fort en de wind in de rug komt de „Johanna” stroomafwaarts tjoekeren. Zij komt van Lobith, en de overganger roept tegen de veerknecht: ahoi!!, en deze echoët terug, en zwaait met z'n arm. De veerknecht heeft op de „Johanna” gewacht, want nu gooit hij de kettingen los. Het geluid van de ratelende kettingen valt op het water en drijft mee met de stroom, die nu tegen de pont stoot en hem overdrijft naar de Panerdense kant.

Wij draaien de dijk op, die zich rond Pannenden slingert. Een witte molen zonder wieken steekt zich omhoog in de lucht. Wij rijden langs de Rijn, maar duiken de dijk af en steken dwars over op Aerdt aan. Achter ons ligt het Fort, de toren van Pannerden, en wij gaan door de schone eentonigheid van dit polderland met z'n karakteristieke boerderijtjes en huizekens langs de dijk.

De Driepolder - zoo zou men de polders van Pannerden, Herwen en Aerdt kunnen nomen - de Driepolder kent zijn geschiedenis. In zijn dijk houdt hij de dorpen Aerdt, Herwen en Pannerden gevangen en van hieruit ziet ge op Lobith en Spijk met de beplumde schoorsteenen van Millingen en de stalen geraamten van scheeps werven. Het is stil in dit land. Als ge goed luistert kunt ge de wind horen die van de rivierkant komt, en die U vertelt van de winters, dat dit land geïsoleerd lag, en de kuren van het water te verduren had. In het westen gaat de breede Rijn. Als ge hoog op de dijk staat, kunt ge hem zien. Zelfs over de Bijlandschen waard met zijn historische schatten heen. In de winter en in het voorjaar kan de rivier dikwijls zeer rumoerig en wispelturig zijn. De wind stuwt het water dan op, dat breed en gezwollen van de vreemde komt, en hij jaagt het over de overlaat, die het gretig opneemt. Het water stroomt dan met grof geweld in de polders, en het valt tegen de dijken aan rond de polder van Pannerden, Herwen en Aerdt.

De oude Rijn

Oostwaarts ligt de Oude Rijn.

In de eeuwen van zijn bestaan heeft de Rijn zijn lopen gekend. Het water is wispelturig en in zijn wispelturigheid heeft het de wegen gekozen, die 't zich goed dacht. Zoo ligt Oostwaarts van de Driepolder, de polder van Pannerden, Herwen en Aerdt, een vroegere loop van de Rijn, die nu als ontwatering der streek dienst doet en die op gezette tijden zijn nukigheden heeft. Als de Rijn in de winter of

in het voorjaar buiten de bedding treedt en de polders indondert, heeft ook de oude Rijn zijn kuren. Het water wast mee en over de Overlaat komt het Rijnwater in zijn bedding. Dan heeft de Driepolder aan alle kanten water en dan staan de mensen op de dijk en zeggen: we zitten geïsoleerd.

De Oude Rijn komt uit Duitschland, waar hij de Woldt heet. Waar het water de Oude Rijn wordt genoemd is het rustig, alleen bij het wassen van het water komen de mensen uit de boerderijen en bespreken de stand van het water. Zoveel water om je heen is angstig en bovendien is men geïsoleerd. Men kan niet weg en somwijlen duurt het dagen voor de verbinding met de Lijmers of de anderen kant hersteld is.

Maar in de zomer is het rustig. Bij Aerdt gaat een pontje over het water, en bij het Bergsche hoofd nog een, Die worden met de hand geduwd, omdat er bijkans geen stroom is, en zoo ziet ge de veerman zijn bootje aan een lijn overvaren. Wie van buiten de Driepolder, komt en in een der dorpen moet zijn, hij kan over Duitschland komen, ofwel over het veer. Er zijn vele mensen, die niet over Duitschland willen komen; en zij gaan dus met het pontje van de veerman.

Maar als het water hoog en woelig is, gaat het veer niet, en dan is deze streek met zijn dorpen geïsoleerd. Dat gebeurde ook met Lobith en de dorpen daarom heen, maar daar is nu een dam gelegd. Eindelijk is toen ook voor de Driepolder het besluit gekomen, dat er een brug gebouwd zou worden, en zoo ziet ge thans in dit groene landschap van polders met boerderijen en hoge kerktorens een grijs betonnen maaksel, dat over het water van de Oude Rijn ligt en - water of geen water - een permanente verbinding garandeert met de Lijmers.

Nu nog een brug bij Pannerden:, zeggen de mensen, en ze hebben gelijk!

De Brug

De brug over de Oude Rijn ligt bij Aerdt. Als ge de polder dwars overgestoken zijt, en van de onderkant de dijk weer opkomt, ligt rondom het breede land. In de verte blinkt het water van de Oude Rijn en aan de voet van de dijk steek een toren hemelwaarts. Bij het Kasteel „Aerdt”, waar eeuwen lang het geslacht der Hugenpoth's gewoond heeft, ziet ge recht op de nieuwe brug.

Er zijn arbeiders, die in 't grondwater werken en dan staat ge bij de 185 M. lange brug, die eenzaam boven het water uitsteekt, omdat de opritten nog ontbreken.

In April van het vorige jaar is men aan deze 10½ M. brede brug begonnen, waaraan eind November de laatste hand werd gelegd. Het werk, dat f187.000 kostte, werd uitgevoerd door de aannemersfirma Haitsma. De brug rust op 10 pijlers en iedere pijler heeft 29 betonpalen als fundament. 4½ K.M. aan betonpalen is er de grond in gegaan. Thans moeten nog de toegangswegen gemaakt worden. Dit zal In werkverschaffing 'gebeuren onder leiding van de Ned. Heide-

Mij., en vanzelfsprekend zullen vele mensen vanuit deze streek hieraan te werk worden gesteld.

De eene toegangsweg - die dan nog gemaakt moet worden - sluit aan op de dijk, vlak bij het kasteel der familie Hugenpoth; en de andere aan de Oostkant op de bestaande klinkerweg, die naar de Lijmersche Bandijk voert en, de weg Zevenaar-Arnhem.

Of de toegangswegen spoedig gereed zullen zijn - en daarmee ook het gehele werk - kon men ons nog niet mededelen. Dit zal volkomen van de weersomstandigheden afhangen en de daarmee gepaard gaande was van het water.

De brug is, zoals reeds word opgemerkt, geheel opgetrokken van beton, en heeft nog enige kleine kunstwerken - duikers - die de bestaande afwatering behouden.

De pijlers zijn voorzien van z.g. hoekstalen, in verband met drijfijz e.d. en het brugdek zelf van 6 krimpvoegen in verband met mogelijke uitzettingen. Het betonijzer is allemaal electricisch gelascht.

48 meter van Duitschland

Vanaf de brug over de Oude Rijn hebt ge een schoon uitzicht. Op dezen namiddag komt het late licht van de ondergaande winterzon van Nijmegen, en als een rose sluier ligt, de roode gloed over dit land.

Bij Lobith schijnen vuurvonken van de hellingen te spatten, maar het is de zon die in glazen der fabrieken schittert. Zuidwaarts klimt de Eltenberg aan de anderen kant van de Rijn omhoog, en met het water van de Oude Rijn komt de grens mee, die ons land met Duitsland scheidt.

En het is van deze brug precies 48 meter gemeten, dat die grens om paal „no. 670” heen draait en horizontaal meeloopt met de brug. Hier staat ge in Nederland, en 48 meer verder zijt ge in Duitschland. Een paar meeuwen maken zich daar geen zorg over, en scheren van 't ene land in 't andere. Wij zien toe en denken: wat is een grens? Er staat een paaltje, en een boer weet ons te vertellen, dat ze in Duitschland slaat, als ge dat weideke over zijt. Op 48 meter van de grens een brug....

In 't water van de Oude Rijn's shuift het beweeglijke riet, en onze blikken glijden verder. Het kloostertorentje van de Babberichsche Capuciensche paters steekt vriendelijk achter de dijk omhoog, en in het noorden rijst grijs en grauw het massieve silhouet der oud-Zevenaarsche kerk de lucht in.

In het late licht kunt ge van af de nieuwe brug de Aerdtse veerman in zijn bedrijvigheid doende zien.

Nadien zijn wij gegaan. Van de betonnen brug komen wij langs het kasteel van het geslacht der Hugenpoth's, en als de toegangsweg gereed zal zijn is hier het oude aan 't nieuwe gekoppeld.

Een landstreek is ontsloten en van zijn isolement los gemaakt!

Nu de avond ons tegemoet treedt, steekt de wind op. De wind, die van de Rijnkant komt en met de windvanen op het oude kasteel een spel begint....

Gemengt Nieuws

De melodie van het wassende water.....

„Symphonische Dichtung” op het thema der Over-Betusche dijken en het land van Lobith

De Romantiek van wind en water, en de mensen

Het water wast ! - Het is die geheimzinnige roep, dien de schippers elkander over 't water toeschreeuwen, het is die roep van eenzaamheid, die de boer van den binnenpolder In zich zelf zegt.

De boer van de binnenpolder heeft het gemerkt aan het grondwater, aan de kwel, maar nu is hij naar de dijk gekomen en schouwt op de vaart van water, dat tegen de dijk omhoog komt.

De boer van de binnenpolder slaat hier vrank en vrij op de dijk en de wind verwaait de smook, die uit zijne pijp slaat. Er is een andere tijd geweest O zeker, maar dat is lang geleden. Nu liggen de dijken er als cementen muren. Maar een dijk is maar een dijk.... Bij dien grilligen bocht daar, had-ie 't veertijds niet kunnen houden. Maar allà! Daarvoor ligt die bocht nou op de rivier aan, vat ge?

Scherzo.

Het water wast !

De wind brengt dezen roep mee, de wind, die over het water komt. Het water wast. Hier staat ge op een dijk en ge ziet het water, het zeer brede water langs U komen. Het komt in de morgen met stil geweld. Het komt U tegemoet, breed, majestueus, en toch voelt ge U eenzaam, hier op de dijk, waar een boerenkar passeert en het geluid van de krakende wagenwielen lang en nadrukkelijk na blijft klinken. Het water schuift voort in zijn brede bedding, eenzaam en een-tonig en toch zo vol gespannenheid, dat ge er moeilijk van kunt scheiden. Ge ziet naar de lange sloepen die ginder, in 't midden van het wijde water, voorbij varen, en ge denkt: wat is een schipper gelukkig op zijn boot en met de stilte en de wijdte van het water:

Meeuwen vliegen krijsend op, scheren in lange vlucht boven het voortstromende water en duiken er plotseling in weg. Zij keren weerom en stijgen dan plechtstatig omhoog om het spel van vliegen, buitelen en buit nadien weer opnieuw te beginnen.

Beneden aan de dijk zijn de jutters doende. De wind brengt brokken hout aan de kant en de kleine golven wippen ze tegen de dijkkant aan, waar rappe vingers ze opnemen. Ginds scheidt men het geogste riet, dat weer in het water was

gerold, op de dijkhelling, en verder op het water. Is er 'n jongen, die 'n roeiboot aan de top van een verdronken boom vastmaakt, zo als baron von Münchhausen dit eens deed met z 'n paard, maar toen aan een kerktoren, die ondergesneeuwd was.

Het water wast.

Wij gaan het tegemoet langs de dorpen, die in de krommingen der dijken gevangen liggen en de geschiedenis van het water gekend hebben. Zij liggen veilig achter de hoge dijkkruggen en het water schuift rond hunne wallen. Zij zijn ieder een dorp aan de rivier, een dorp aan 'n zeer brede rivier, waarover nu de middagwind waait en de koppen van het water wit van drift maakt. Ja zeker: het water in de uiterwaarden heeft nu zijn drift! De kleine venijnige golven dragen schuim op hunne koppen, die het water voortrolt en tegen de dijk aan slaat....

Allegro-vivace.

De pont van Pannerden is het weer, die ons in een wijde boog over het wassende water zet. De wind waait hier een lied over het kanaal, waarin het water hoog tegen de dijk aan komt. De veerbaas roept in de wind dat het anker van zijn veer door de sterken stroom is losgeslagen, en dit is een merkwaardigheid! In twintig jaar is zulks: niet gebeurd en vandaar dat dé pont aan een motorboot gekoppeld zit.

Het bootje der rivierpolitie dribbelt bedrijvig over het watervlak en aan stuurboord ziet ge op een roeiboot met twee grote seinballen in mast: daar is een schokker gezonken.

Achterwaarts gaat nu de wagen de korten afweg op, en nadien rijden we rond het land, dat befaamd is vanwege het water: het land van Lobith en de polders van Pannerden, Herwen, en Aerdt.

Ligt de „Driepolder” geïsoleerd? En Lobith? Daar zal het water nog niet hoog genoeg voor zijn, en wij zien hier uit op het water, waarover zoo veel te doen is, en dat ook op deze namiddag zijn kuren heeft. O zeker, het water is vlak, het is eentonig en geheimzinnig, maar het heeft zijn nukken en kuren. De boeren kunnen U hier vertellen van het wilde water, dat hun land dagenlang isoleerde en hen op zich zelf deed zijn. Zij kennen de geschiedenissen van de waterwolf en zijn gebrul, dat van de waterkant komt. Nu werken zij op het land, maken sleuven om de kwel af te voeren, of staan op de dijk.

- Of we rechtdoor in Lobith komen?

- Joa zekers, rechdeur kump ge d'r!

En we komen er. Er is daar veel veranderd! De 's-Gravenwaardsche Dam, die de afgelopen zomer klaar is gekomen houdt thans de hele polder schoon van het water, en nu is er de eentonigheid van het groene gras met wat baggermachines, die er de grond afzoeken naar grind. Lobith-Tolkamer: verweerde huiskens leunen caduque en moe van ouderdom tegen elkaar, en daarachter warrelt de rook der scheepsschoorstenen omhoog. De dijk loopt tot in het hart van het

dorp, dat er tegenaan en rondom gegroeid is, en uit een omlijsting van grijze-grafzerken komt een kerk omhoog en steekt haar spits in de nevelige namiddag-lucht.

Ge ruikt nu het water ! De wind brengt zijn geluid en reuk mee, en ge raakt in de bedrijvigheid van dit plaatsje, waar de kletterende stappen der keurig geuniformde Deutsche douanenbeambten tegen de oude geveltjes opklinken en de schippers hun praatjes over het weer, de wind en het water maken.

Andante.

De wind en het water, zij hebben hun lied ! De wind waait over het breede water, dat hier voorbijstroomt met het steeds wederkerende geluid van de uiteenspattende golfjes op de dijk of kade kant.

Vanaf het midden der gezwollen en uitgelopen rivier komt het getjoeker der bedrijvige parlevinkers naar ons toe en 't opspattende water aan de boegen der voorbijvarende schepen kunt ge hier aan de wal net grote zuiverheid verstaan.

Het is de muziek van het water, zijn lied, dat tot de wal doordringt en waarover de zijgende wind, die In avond naar men zegt, het gebrul van de waterwolf nabootst, zijn flarden van melodieën jaagt.

Het water slaat ver op de wal en ge zoudt denken, dat de schepen zoo het dorp binnen komen vallen. Loodsen staan onder water en in op en bij het water is de bedrijvigheid van Lobith en Tolkamer, waar vlak aan het water de caféke's elkander verdringen. Overal wordt hier „*Deutsche's Geld in Zahlung gemommen*” en ge kunt het in gothische en romaansche, neogothische en andere lettertypes op de ruiten lezen.

Wij stappen 'n stamimee binnen en de dikbuikige waard begroet ons minzaam Daar zitten mensen rond de grote potkachel en zij bespreken de stand van het water. Natuurlijk doen zij dat, want vanmorgen was het in Lobith nog 14 was ! Daar is een Belgische schipper met zijn gesapig gezicht. hij wenkt de waard en zegt vrolijk: Nog maar 'n bierke, zulle; 'n bietje waoter meer of minder maakt nou ook niks uut bie die veulte, wel ?

Men lacht zo wat rond de warme kachel, en haalt herinneringen op van zes en twintig en zowat, toen ge bijkans van Arnhem op Nimwegen kon varen 't is nou nog maar kinderspul, zeggen de schippers, en zij kunnen het weten. En wij keren weer terug naar het water, dat alsmaar voorbijstroomt en tegen de boegen der slepen optornt, splijt en terugvalt in de watermassa. Daar zijn schippers, die bij het standenbord staan. Misschien staan zij daar wel de ganzen dag. Wie weet? Maar bij het standenbord vindt ge altijd schippers, die de stand van het water bespreken. Zij staan daar op schippersmanier, wijdbeens en met de handen in hun zakken. In hun mondhoek steeds de korte neus-warmer, waaruit de smook verwaait.

De overlaat ligt nog droog en daar spreken de schippers over - Nog 'n bietje, en ie-geet ! zeggen ze, maar het is de vraag of dat „bietje” nog komt. Weet ge: Keulen heeft 4 val.

Wáát 'n schipper niet weit! Maar bovenop zit nog voor vierduiten zegt de man en hij haalt de pijp uit zijn mond en wijst ermee stroomopwaarts....

Romance.

De zwarte Rijnaken liggen lui en langgerekt op het water. Zij liggen hier vanwege de deviezen, de douanen en andere grensbeslommeringen. 't Is druk met dit hoge water, dat, naar de schippers verhalen nog meer zal wassen. Er liggen lange loopplanken naar de aken, waarop tussen de korte masten de veelkleurige was in de wind hangt te wapperen. Op gezette tijden komt een mens over de loopplank en verdwijnt in de roef van een der schepen, waarna ge het dichtslaan, der deurtjes, hier aan de walkant kunt hooren....

Het -blijft lang dag op het water. Maar allengs ziet ge de witte en groene lichten in de masten omhoog gaan, en lopen er mannen naar stuur- en bakboord met de navigatielampen.

Een roep over het wassende water krijgt nu nog meer geheimzinnigheid, want die roep klinkt zo weemoedig en nadrukkelijk en ze sterft langzaam weg in de geluiden, die het water meebrengt. Nu is het aan de walkant stil en komt alles zo heel anders naar de oever gedreven dan op de dag. Het ratelen van een vallende ankerketting is een schoon geluid, dat u ontroert en het blaffen van een scheepshond komt als van zeer ver. Als ge Lobith en het water, dat rond haar wast, nu op het vallen van de avond verlaat, bekruipt u een gevoel van weemoed en heimwee

Een venster wordt op de walkant opengegooid en een mens ziet uit op het water.

Zo rijden wij weg op Herwen aan. De schemer valt over de polder, waarin de boerderijen logge ineengedrongen figuren lijken met lichtende ogende vensters, waarachter een lamp brandt. Rechts stroomt de Oude Rijn, breed en machtig al een grote rivier. Bij Aerd steekt het betonnen skelet van de nieuwe brug uit het water omhoog, dat hier al maar wijder wordt. De contouren van een prachtige gothieke kerk tekenen binnendijks zich tegen de avondlucht af, en aan de anderen kant schuimt en spat het water tegen de dijkhelling aan. De Oude Rijn heeft zijn kuren, naar nu ligt hij nog gebonden al gaat zijn water nu in de avond dan ook tekeer.

In de verte doet de Aerditse veerman wanhopige pogingen om zijn pontje nog over het brede water te krijgen, en boven zijn hoofd scheren de watervogels in wilde vlucht.

Het water wordt wijder en wijder en de huizekens klimmen er hier uit omhoog, tegen de dijkkant op. Het water, het wassende water valt onder Pannerden tegen de kanaaldijk op, waar over de wind nu heftig tekeer gaat. Het getjoeker van de veerpont komt omhoog, en in de mast wiebelen de scheepslichten van geweld.

Wij varen over, en een laatste geluid is het gebrul van de waterwolf, die nu in de avond van zich doet horen....

Hoogwatergetij in het Betuweland !

Het wassende water, dat de boeren als een voortdurende bedreiging rond zich voelen.....

De veerbazen staan bedenkelijk aan de waterkant en zien uit op het wassende water, dat hier hoog aan de walkanten stroomt! De veerbazen in het Betuweland hebben hunne ponten op moeten leggen, omdat Keulen als maar was aanbracht, en nu zitten zij hier met een prop water, dat hun pontje niet meer overbruggen kan. O zeker, ge hebt gelijk, wanneer ge tegen de veerbaas beweert, dat het water niet alleen van Keulen kwam; want ook hij weet hoe het stormweer over het land tussen de twee rivieren gewoed heeft en nog woedt, en hoe de slagregen de sloten en tochtgangen overvol hebben gezet. Hij zal u voorrekenen hoe het binnenwater geen afzet kan vinden vanwege de defensie en hoe het land onder de voeten van de boer verzuurt en verrot. Zoo is nu eenmaal de veerbaas, die niet meer zegt, dan hij kwijt wil wezen, en die meer zegt door niets te zeggen, want als hij veel zegt, dan moet ge hem in de gaten houden...

Als ge wat van het hoge water wil weten moet ge naar de veerbaas gaan, die zijn pijp staat te smoken aan de walkant, waar het water hoog tegen langs glijdt. De veerbaas staat er, zooals hij er zomers staat: in een afgedragen jasje, waarvan bij wijze van afwisseling en om er het seizoen aan te kennen, dus alleen in de winter of met hoog water, de kraag omhoog staat. Ge kunt een veerbaas, die altijd een scheut schippersbloed in zijn bonkig lijf weet, voortdurend met een pijp in zijn mond zien staan, waarvan de smook op het wassende water slaat. Ja, het wassende water gaat hem ter harte, en hij haalt zijn pijp uit de mond en wijst er mee naar het water, dat van dijk tot dijk staat en zich met kracht voortstuwt.

Ja, er zit kracht in hoog water, en het zal daarom zijn, dat de veerbaas zijn pontje opgelegd heeft, wijl het anders te pletter zou zijn geslagen door de drift en de kracht van het hoge water op de walkant, waar het nu rustig werkloos ligt.

Schippers hebben hun schuiten ernaast gelegd, en de keeshonden maken groot kabaal en rennen over de lange dekken heen en weer. Nu en dan komt er een schipper naar de veerbaas toe en zij praten in hun eigen taaltje over het weer en water. En het is nadien de schipper, die naar het standenbord gaat kijken, waar de veerbaas met krijt kromme cijfers op geschreven heeft, en waaruit de schipper op zijn beurt weer weet op te maken hoe de stand van het water langs de groote rivieren in het laatste etmaal is geweest. Bij het standenbord vindt ge altijd schippers, die er wijdbeens staan te praten over de was van het water, en die hun mening zeggen over de val die toch eens van boven af zal komen. Want als het boven valt, blijven ze hier met die prop water zitten.

Betuweland: stormenland ! De boeren hebben het wel voorspeld, toen de meeuwen zo veel landwaarts kwamen vliegen, en zij hebben gelijk gehad: de storm is in November niet van de Betuwsche lucht geweest. Nu staan zij vaak op hun erf en zien tegen de grauwe zoldering van de wereld aan, waaruit het nu al dagen lang pijpestelen regent., soms geraffineerd fijn en dikwijls met stortbuien, die het land onbegaanbaar maken. De boeren prijzen zich gelukkig, dat zij intijds de bieten van het veld hebben gehaald, want het zou nu met dien doorweekten grond geen doen meer zijn! Maar wat zij aan de bieten gewonnen hebben, verliezen zij weer met het ingezaaide goed, dat wegspoelt of verrot. Zoo gaat het met het ingezaaide winterkoren en zoo gaat het met de jongen aanplant van bomen, en de boer uit de Betuwe houdt zijn hart vast voor de vorst, die ge toch omtrent dezen tijd verwachten kunt.

De storm gaat over de Betuwe! Ge kunt de wind verstaan, die vanover de dijken gezwiept komt en neerslaat op de binnenpolders en de wilgen op hun kracht beproeft. Die storm ! Hij maakt het werk: onmogelijk, maar erger nog: hij brengt gruwelijk veel water mee, en als ge de schippers geloven moet, dan verzuipt heel het land nog dezen winter, zoo vol zit het boven!

De boeren kunnen het geloven, want de Linge kan de afwatering niet meer verwerken, zij loopt over en de tochtgangen evenzeer.

Het Betuweland verdrinkt in overtollig water, dat de wassende rivieren onder de grond door in de binnenpolders brengen en de, kwel is er erger dan ooit te voren. Als ge van Nijmegen op Arnhem gaat, vindt ge langs de weg stroken water, waar een vroegere Grift zich weer herstelt, maar wat ge daar ziet, is nog maar kinderwerk bij wat er langs de dijken ligt. Het zou niet zo erg zijn, als ze beneden: daar ergens in de Tieler- of Bommeler-waard 't water maar loslieten; maar andere belangen gaan daar voor. Het boerenbelang, en daarom houden ze daar het water op....

Daar is openlijk over gesproken op de Dijkstoel, waar men het lot van de boer verstaat, en met het lot van de boer ook dat van de mensen, want als het land verdrinkt in kwel en in overtollig water. Kan daar moeilijk iets op groeien. Daarom hebben de heemraden en hoofdgeerfden zich ernstig beraden en zij zullen de minister ervan op de hoogte stellen, dat het zoo niet langer gaat. Ge kunt dat verstaan!

En zoo vergaat het ook de **Driepolder**, die jarenlang geïsoleerd is geweest vanwege het hoge water. Het land van Lobith ligt nog steeds geïsoleerd, al is de reding dan nabij, want er is een brug, maar de opritten mogen niet betreden worden. Voor het volk van de Driepolder is dat een moderne lantanuskwelling, want zij zitten nu weer in het water, dat rond hun eiland ligt.

Maar zij hebben niet alleen te klagen, want in de Betuwe staan heele stukken onder water, waar maar weinigen nog weet van hebben. En de najaarsstorm gaat er als een furie overheen en maakt het leven der boeren er niet gemakke-

lijker op, die hun beesten dit najaar vroeg hebben moeten opstallen. Vanmorgen heeft men ergens in dit rivierenland de omroeper laten „rondkleppen”, dat men de beesten van de dijkrand moest laten halen, want in de middag gingen de sluizen van de buitenpolder los, omdat het water de buitendam kapotsloeg. Niet omdat de polder nog droog lag! O neen, de kwel stond er wel een meter hoog op, maar zij hebben daar 'n hogen zomerdam en daar kwam het water van de wassende rivieren thans met geweld overheen.

Het ijs, tussen Pannerden en Lobith

Bedrijvigheid in de haven van Tolkamer

Lobith 12 Januari

De kraaien hebben vrij-spel op de dijk, die de Driepolder omsluit, want behalve dat er op dezen ijskoude middag letterlijk geen kip te zien is, valt er ook geen levend mens te ontdekken, nog minder een of ander vehikel, want op de dijk tussen het Pannerdense veer en Lobith-Tolkamer is het levensgevaarlijk rijden. En daarom huizen er nu de knal-zwarte kraaien, die met trage wiekslag er veel misbaar op de dijk neerstrijken en er wegpikken wat er van hun gading is. Het volk van den Driepolder zal nooit geweten hebben, dat hun grond en bomen zoveel kraaien herbergden, maar de kou en het ijs, dat de buitenpolders bedekt, hebben het aan 't licht gebracht!

Wat de vorst al niet teweeg kan brengen, zult ge zeggen en inderdaad! Maar intussen staat het vast, dat de kraaien op de dijk hun hoogtij vieren en als de argeloze, reiziger, die met levensgevaar het Pannerdense kanaal - waar groote ijschotsen in drijven - overgestoken is niet oppast, kan hij er nog de kraaienmars blazen ook, want de dijk is zoo glad als een spiegel!

O zeker, men heeft wel zand gestrooid, maar de Oostenwind, waar de kraaien als roofvogels in rondrijven, heeft er alles weer afgewaaid en we begrijpen nu de veerknecht, die zegt, dat de klanten 'm in de steek laten.

Men zegt wel eens, dat men maar mee vaart, als men eenmaal in het schuitje zit, en dat komt uit, want wij rijden maar op Lobith aan, omdat we het kanaal nu eenmaal overgestoken zijn.

Christophorus komt op dezen smalle en gladde dijk, waar de wind met veel geraas overheen jakkert, meer dan eens te pas, maar de heilige loodst ons veilig langs de eeuwenoude boerderijen van het binnenveld, die het Hugenspods-wapen in de gevel hebben, waar alles wit van de bevroren sneeuw is.

De uiterwaarden lijken onmetelijk wit, en ondanks de grauwheid van de dag schitteren zij als de meeuw en schitterballen in de kerstboom!

Een schokker licht open en bloot op de dijkhelling en het verbaasde oog ontdekt in de witte rivier een bootje, dat met alle macht tegen stroom en ijsschotsen optornt. Vanaf de kleine schuit klinken schoten in de witte stilte. Ge ziet wilde eenden naar beneden tuimelen die op de ijsschotsen neervallen en het bootje tegemoet drijven.

Ge zoudt kunnen denken, dat de schutters ook wel eens kraaien de korrel hebben en dat is niet uitgesloten Maar behalve dat hun vlucht en postuur anders zijn heeft het land rond Lobith ook veel wilde eenden die op de Oude Waal leven rond de Bijlandschen polder en op de Oude Rijn, die achter „Candía” weer in het kanaal komt,

Ge kunt nu zelfs een achtergebleven reiger zijn , plechtige cirkels boven het ijsdragende water van de rivier zien maken, en de aalscholver, die het te kwaad heeft met al dat ijs in de rivieren, want het bedreigt in hevige mate zijn roofzuchtig t leven....

Moelijk is de reis tussen 't veer en Lobith, waarvan de toren en de hijskranen bakens in dit witte land zijn zowel voor ons, die over de dijk zwalken, als voor de schepen, die er de veilige haven vonden voor het aanzeulende ijs!

Lobith!

Als ge met hoog water in Lobith komt, is daar een groote bedrijvigheid ! De cafés zitten dan vol schippers, die de stand van het wassende water bespreken en al wat daar in verband mee is te bespreken.....

..Nu - met dit koude weer - is het er rustiger dan ooit, en de overlaat, waarover voor een goede maand geleden nog zoveel te doen is geweest - het wilde water gooide er een Belgische sloop overheen - is nu een wit bevroren dijk, waar een waaghals capriolen op maakt om in Spijk te komen.

Maar ge vindt nu geen schippers bij het standenbord, want die zitten in hun roefje bij een hete kachel en turen er wat door het kajuitsraam op de Rijn.... de Rijn, die hier breed en machtig voorbij stroomt en zoo wit is als het ijs in de polders, want het is bar zoveel schotsen als er van boven mee komen.

Een schippersknecht staat het zo wat aan te zien en hij wijst ons op de tientallen meters grote ijsschollen.

..-- Als ge zo'n knaap voor de kop krijgt, dan kun je je wel bergen !, zegt hij en hij haalt eens diep aan zijn pijp. Alles ligt stil rond Lobith en de Duitse douanen in hun schone uniformen lopen ook al op en neer te wandelen; er is geen invoer en geen uitvoer, want al wat de naam „schip” kan hebben is bij Tuindorp den haven binnen gevlucht, waar men nu nog net doende is om een lange aak binnen te manoeuvreren.

Vanmorgen is de groote raderkast „Siegfried” van de Rotterdam-Keulen-lijn binnen komen vallen.

Hij kwam van boven, en als die voor anker gaat, dan is 't al héél bar zeggen de schippers, en dat zal wel zo zijn. Daar liggen anders heel wat schepen en moet ge de schipper weer geloven, dan loopt het dik tegen de honderd schuiten aan! Ge hebt er de Maria, de Actief en Paula II liggen; Zwitserse boten hebben de wit-

bekruiste rode vlag hoog aan de mast en daarnaast ligt de Liberté en de Gulf 17. Ja, de Lobithse haven herbergt zelfs een Groningse kustvaarder, die ge aan zijn aparte en hogen bouw kunt kennen en dan zijn er nog de Aleida, de Climax, de tot werkloosheid gedoemde parlevinkers, grindbaggermachines en doodgewone sloepen.

De haven van Lobith is nu een wereldje op zich, dat zijn plaats heeft in de grote witte wereld en aan de rivier, waarin de ijsschollen voortdrijven en die zich aan de overzijde vastzetten, omdat de wind ze daar vastlegt.

Trouwens, de schippers weten al te vertellen, dat de rivier, beneden vast zit en daarom is de „Siegfried” hier voor anker gegaan.

De schuiten, die er het langst liggen, zitten dik in het ijs, waar de schippersjeugd zich bezig houdt niet prikslee en glijbaan, en de schippers zelf maken schone kunsten op de ijzers en de kunst van schaatsen verstaan zij.

Zij maken zich nu geen zorgen, zij schaatsen en gaat de rivier zitten, dan zit zij ! Daar kunnen zij dan ook niets aan doen. Om de tijd te doden doen zij ook nog wel wat aan hun schip. De romp kan geteerd worden en zoo is er altijd wel wat te vinden. Als ge de schippers in de haven van Lobith bezig ziet, zoudt ge beslist gaan denken, dat het weer een „barre winter” wordt zoals in negentig, toen ze met kar en paard over de Rijn konden, maar niemand hoopt dat 't nu weer zo- ver komt. Veel kunt ge er echter niet van zeggen, want het water brengt nog massa's ijs aan en er schijnt nog steeds geen uitzicht op dooi te zijn.

Schepenstad in het land van Lobith

De barre winter van veertig isoleerde de Driepolder Het verhaal van de „Schelde” -Schuitschipper

Lobith, 19 Januari.

Toen de veerbaas van het Pannerdense veer zijn pont van de helling moest trekken, lag het Kanaal stijf bevroren. Nu zit de Rijn van Vreeswijk tot de Kop van Pannerden, zoo vast als een muur maar met dat al ligt ook het land van Lobith weer knap geïsoleerd en komen er kaarten aan te pas om te „rikraaien” hoe men aan de plek kan komen, waar de Rijn ons land binnen stroomt. De Rijn die tot aan de Kop één witte en stille ijsvlakte is en vanaf Lobith nu de schotsen de Waal opstuwt, omdat het Kanaal vol zit en de wind Zuid-Oost is. Dat geeft zo wat te doen om naar Lobith te komen, waar meer dan twee-honderd schepen in de haven liggen te wachten tot de dooi intreedt en zij het anker weer lichten kunnen.

It is a long way

Het verkeer over Duitschland is gestremd, aan de Kop ligt de pont op de wal en zoo zit een mens, die er zijn zinnen op gezet heeft om in Lobith te komen met de handen in het haar. Maar men deelt ons mede, dat het Berghoofsche veer over de Oude Rijn - die achter Candia weer in zijnen oorspronkelijken loop komt - nog volk overzet ! Dat zou uitkomst geven, want overigens ligt de Driepolder volkomen geïsoleerd en slechts met gevaren te trotseren zal men in Lobith kunnen komen in dit barre wintergetij !

Men ligt in de Driepolder wel vaker op z'n eentje, maar dat is als het water de kolder in zijnen stroom krijgt en de rivieren rond dit land onrustbarend wassen. Dan kan het daar spoken, want de Rijn en de Wildt - die verderop de oude Rijn heet - stuwen hun water om dezen polder en het zijn de veerbazen weer, die hun schuit „aan de wilgen moeten hangen”. Want geen pont of hij slaat met dat hoge water op drift! Maar nu is het anders! Nu spelen de Oosten en Westenwind al vanaf de Kerstmis kiekeboe over dit land. Ge hebt het gehoord, aan de Kop hebben ze de vaart moeten staken en de oude Rijn ligt al weken dichtgevroren. Alleen bij het Berghoofsche veer staat de veerman iederen morgen vroeg op en hakt de geul - waar hij zooveel maal per dag zijn pontje doortrekt - open. Dat is een heel karwei, vooral in zulk een bar wintergetij als wij thans meemaken, maar hij doet het !

Naar de Schepenstad

En zoo rolt onze wagen met een slakkegangetje na Arnhem door het Liemersche land, want als ge boven de veertig komt, weet ge beslist niet of ge met de volgende kilometer nog wel in dezelfde richting rijdt, als ge zelf bedoelt te rijden, want het is overal bar glad.

Zevenaar laat men links liggen en door de binnenpolders, die blinkend-wit van de bevroren sneeuw zijn, gaat het op de Liemersen bandijk aan. Het is een toer om tegen die steile waterkering op te komen, die heftig uit het polderland omhoog rijst en in zijn loop de schone boerderijen gevangen houdt, want de buitenpolders zijn vlak en eindeloos wit....

In die witte wereld is het Berghoofsche veer gemakkelijk te ontdekken, want het drijft in een wak, dat de veerbaas iedere morgen openhakt, omdat de barre winter nachten het water steeds weer dichtvriezen.

Ge schuift de buitenpolder in, waar de patrijzen in grote koppels en laag bij de grond voortfladderen en de ijsvogels met hun prachtig pluimage op het wilgenhout uitrusten van een lange tuimeling door de lucht. Zoo leert ge een barre winter nog een weinig waarderen, waarin de prachtige boerderij van de overzij zo'n wonderlijk reliëf krijgt. De veerbaas beurt zijn centen en zet het trekblok op de staal draad. Het gaat hier primitief, maar het gaat ! De fleurige wijdbegroeide oude Rijn ligt lood onder het ijs, waarover een mens op zijn schaatsen zwerfende zwaaien maakt en de gouden namiddagzon in sneeuw en het ijs doet blinken. Het pontje schuift door het wak en legt stil aan tegen de hogen walkant, waar de wagenwieler het bar te verduren krijgen en een reiger met brede vleugels rechtstandig uit het riet omhoog ijlt naar de hogen blauwen namiddaglucht.

We zitten nu op de rand van de Driepolder en ook daar is alles wit. De smalle dijk trekt zijn bochten door dit land en draait om de wondere gothieke kerk van Herwen, die zó uit de grond omhoogkomt en in dit land een monument van lof aan de Schepper is. Die dijk loopt langs het kasteel der Hugenpoths en gaat dan recht op Lobith aan. Aan zijn zijden liggen de bouwhoeven en er is geen boer die zich nu naar buiten waagt, want ge zit hier dicht aan het water en daar is de wind altijd kwader dan op het land. Zelfs de schippers blijven nu liever in hun roefje, want of ge in het *Tolhuis*, in *Den Wacht am Rhein* of op welk ander schippers-rendez-vous komt, het is er stil en alleen de grote kachels zingen er een winterlied in het trek gat van de schoorsteen.

Schepenstad

De Rijn gaat hier breed langs en het is ál-ijs, dat de rivier uit Duitsland meebrengt. Dat ijs wordt op de duur eentonig, zult ge zeggen, maar hier is dat anders, want de Rijn is in Lobith over een lang stuk voor de helft gevuld met Nederlands ijs, terwijl de andere helft van Duitse origine is. Maar komt ge wat verder naar beneden dan is ook die aardigheid er weer af, want dan is het allemaal

weer doodgewoon, Nederlands ijs, dat de rivier voortstuwt op de Waal aan, want ge weet: de Rijn zit tot aan de kop boordevol!

Lobith is stil met dit wintergetij en aan de kade ziet ge muis noch man, Die zijn beide met de schuiten intijds de haven binnengelopen, waar het krioelt van de schepen, die er hun heil voor het aanzeulende drijfijis gezocht hebben.

De haven van Lobith is een schepenstad, waar de kustvaarder naast de sleep, en de sleep naast het motorschip ligt. De parlevinkers hebben er hun plaats en schippersvolk van allerlei nationaliteit heeft er nu zijn woon.

Dat schippersvolk is er wel achter, want het heeft op 'n overgeschoten plekske een ijsbaan gefabriekt en daar draaien nu de schippersjongens op hun ijzers rond en ge zult kunnen begrijpen dat die het kunnen!

Oh, daar liggen zooveel schepen met dezen barre winter van veertig, en bij de „Schelde” een 116-tons motorschip hebben wij vanaf het bevroren havenwater om de kapitein geroepen.

Die stak toen zijn groot rond gezicht buiten de roef,
De heeren müssen maar an boord kommen !

Dat deden wij en klauterden langs een wankel laddertje van het ijs in de „Schelde”. Het valt voor de landrotten niet mee je recht te houden in het gangboord, maar als je eenmaal in de schuit zit, moet je varen!

Nei, niet het stuurkot auf, maar hier in den ruf!

En wij zakten het trapje van de „Schelde” roef af en belandden in het gezellige warme en knusse hokje, waar de dikke kapitein ons heel hartelijk welkom heette en een ladetafel los trok. Daar komt een schrift uit, een beduimd cahier, waar de kap zijn routes in schrijft. En zoo kunt ge lezen: „14-1, wegens ijsgang bij Lobith binnengevallen!”

Dat is 't, en nou zit-ie hier met zijn schuit. De kap' krabbelt zo 'ns wat door z'n zwarte krullen en schuift de schipperspet rechter op zijn breede kop. Nou zit-ie hier, en vriest hij dood, dan vriest hij dood! Zijn 'n zorg! Vóór de oorlog - ja, die van '39-'40 - zat hij met z'n schuit voortdurend tussen *Bazel* en *Rotterdam*, maar toen 't niet meer „*richtig*” was, kwam hij niet verder dan *Karlsruhe*. De kapitein van de „Schelde” heeft nadien wekenlang in de Duitsche kanalen gezeten en liet dan eens in *Berlijn*, dan in *Stettin* en nadien weer in *Bremen* zijn anker vallen. Vrachtgoed is er altijd en na langen tijd is hij door de kanalen op *Mannheim* afgezakt en heeft nadien de reis naar beneden weer aangevangen met een léege schuit.

De kapitein van de „Schelde”

‘n Leege schuit ?

Ja inderdaad ! In Rotterdam moest de kap' van de „Schelde” leer halen, maar een eind naar boven had 'm dat ijs al achter z'n schroef

gezet en bij Lobith was 't hoog tijd geweest om een haven binnen te vallen, want dat wil de assurantie zoo....

De kapitein van de „Schelde” lacht zowat en zijn vrouw draait de om een stoel geslagen strengen sajete tot een bal op. Ja, niet alle schippers hebben hun vrouw aan boord, maar zonder vrouw is 't toch niets gedaan. Want wie moet er kokkerellen als hij - de kap' - met de jongens aan 't lossen of laden is ? Neë, een schipper zonder vrouw, is een schuit zonder mast, wat gij ?

De kap' van de „Schelde” weet zijn verhaal te doen en hij praat een mond vol Vlaamsch, Nederlandsch, Duitsch of wat ge maar wilt. Ge kunt hem verstaan als hij verhaalt van het zware drijfjys, dat hem achterop kwam. Ja, ge weet al niet wat een mens overkomen kan. Het ijs kan de schroef los of kapot slaan en dan bent ge verder van huis dan ge zelf denkt, Reken maar! Maar nou zit de kap' hier en 't is hem best af. Het zal zijn tijd wel duren en dan , gaat het verder naar beneden.

In '29 was 't ook zo'n knappe winter met veel ijs, en toen „zat” de Rijn ook. Maar als 't eenmaal dooi is, dan is 't ook zó gebeurd, maar daar kunt ge met die strakke lucht wel even op wachten!

Maar zoals ge zegt, als 't eenmaal dooit, dan dooit 't ook! Het ijs schiet gauw genoeg door en van boven komt nadien het warme water en doet de rest.

Amen! zegt de interviewer en ziet door het roefraampje op de boordgangen van de vele schepen in de Lobitschen haven. Schepenstad! Maar de kap' Is lang niet tevreden. Er is geen water bij de hand - dat moet helemaal aan de wal gehaald worden, en als ge er bent, is de dorst voorbij....

Ook met de kolen wil het niet, maar allá.

Wij treden weer naar buiten en groeten de kap' in zijn roef. Boven de schuit koepelt een strakke blauwe namiddaglucht, waarvan de schippersjongens met stelligheid verklaren, dat die vannacht weer knappe vorst zal brengen. Dat zal wel zo zijn. Het komt er trouwens met dezen barre winter van veertig op een nachtje flinke vorst meer of minder ook niet op aan, en in de „schepenstad” is het veilig liggen.....

De barre winters van twee rivieren

Een lange rij van verschrikkelijke winters rijgen zich sinds onze jaartelling aaneen.

Herhaaldelijk braken de rivierdijken onder de druk van het kruise ijs en wassende water

Toen het drieduim dik per etmaal vroom en de koeien slechts f 6 à f 7 per stuk kosten

III. ⁴

ELST, Sprokkelmaand

De rivieren hebben heel wat winters zien gaan en komen en ge kunt h t verstaan, dat daar zeer barre zijn geweest ! Als ge de Cimbrische vloed niet meetelt - die volgens de geleerden omtrent het jaar 113 de wereld van aanschein veranderd heeft - weet van Slichtenhorst reeds van 't jaar 816 te vertellen, dat de Rijn toen boven maet en opgeblaeson (was) door de stort-vlaegen ende het van de Switsersche bergen afdaelend sneeuwwater.

Heel knappe winters zijn er nadien nog geweest, maar de kronieken spreken meer over het wassende water dan over het ijs, dat er toch wel geweest zal zijn, Van 1323 is bekend, dat de winter toen zo fel is geweest, dat er geen voer meer voor het vee was te krijgen en in 1342 braken de dijken of het maar niets was. In een landbrief van 22 December 1445 werd goedgevonden, dat Nijmegen en Arnhem ieder  en heemraad in 't ambt Over-Betuwe mochten aanstellen, maar deze tunctionarissen moesten echter minstens 20 morgen land in de Over-Betuwe bezitten en tevens schepen of raadslid in hun stad zijn.

Dat was gedaan omdat het polderdistrict Over-Betuwe, ten nauwste samenhang met waterkerende werken, maar verdere betekenis heeft het niet gehad ten opzichte van de barre winters, die de Geldersche rivieren zoo vaak aan banden, hebben gelegd. Van 1565 op 1566 moet het ook een zeer verschrikkelijke winter zijn geweest, toen het ijs in de Waal heeft vastgezeten van Kerstmis 1565 tot 3 Maart 1566....

In 1586 heeft er van 24 tot 30 Januari een ijssdam de Waal geblokkeerd, waarbij het water zo hoog kwam, dat een dijkbreuk onder Lent er het gevolg van was en heel de rivierenstreek van het water te lijdet had.

4 *De barre winters van twee rivieren* Deel I van 1 febr. 1940 en Deel II van 2 febr. 1940 niet overgenomen, daarv or, 24 jan. 1940 was er een artikel over ijs en hoog water problemen op de scheepswerf van Bodewes in Millingen

Het jaar 1601 gaf weer 'n barre winter, waarbij het ijs vast ging zitten, de rivieren omhoog kwamen en verschillende dijkbreuken zich voordeden. Zowel in Maas en Waal, Rijk van Nijmegen en Over-Betuwe braken de dijken en overrompelden het water en de ijsschotsen de hofsteeën, die voor de zoveelste maal een winterramp beleefden. Kehl, uit wiens aantekeningen ook wij het een en ander putten, wist te vermelden, dat in de muur van de voormalige Kraan te Nijmegen de gedachtenis aan dit wintersche hoge water was uitgehouwen.

In de eerste twee maanden van het jaar 1608 was het zulk een barre winter, dat de rivieren, net als nu in 1940, dicht gingen zitten, hetgeen in die woelige dagen iets betekende, immers: „*de frontieren van de Verenigde Provinciën lagen open.*” Van 18 December 1620 tot de negende dag van Februari zat de Waal weer vast en toen de rivier losbrak hebben er zich vreselijke tonelen afgespeeld, omdat de dijken het niet konden houden en doorbraken onder de druk van ijs en water.

Een zelfde winter heerste er in 1623, die grote schaarste aan koren gaf. De gewone prijs van een malder rogge beliep toen meer dan 11 gulden. Na een ontzettend strenge vorst trad de dooi in, die met de Kerstdagen tal van dijkdoorbraken en overstromingen gaf. En de ellende nam toe, toen het in Januari van 1624 opnieuw begon te vriezen en de zwaarste wagens over Rijn en Waal reden...,

Een lange rij.....

De rivieren hebben heel wat barre winters over zich heen zien gaan en in de ouden tijd moet iederen winter welhaast met rampen gepaard zijn geweest. Wij spreken nog niet eens van de vele overstromingen en dijkbreuken, die in het voor- en najaar plaats grepen tengevolge van het wassende water, omdat wij ons beperken willen tot de barre winters van het verleden, waarin de rivieren hun strijd tegen het ijs en de vorst voerden en altijd met succes. Dat duurde soms lang, maar uiteindelijk was de zege aan het water, dat het ijs van zich afwierp als het dagen lang in zijn kluisters had gezeten.

Het is een lange rij van winters, die zich in geschiedenisboeken en folianten van het Elster Ambtshuis melden. Zoo hebben de Rijn en Waal in 1635 gezeten van 11 Januari tot 3 Februari. Negen jaar later was er weer een hevige watersnood, die met ijs gepaard ging. Vier dagen heeft de Waal toen gezeten en toen de rivier de 25en Januari losbarstte, kruide het ijs huizenhoog en gleeed over de dijken de Betuwe en het land van Maas en Waal in. De 28sten Januari „capituleerde” de dijk nabij het „Huis te Loenen” ter lengte van liefst 70 roeden !

Het jaar 1658 gaf het „*verbael over de reparatiën der doorbraken gevallen tot Doornick recht tegenover het Huis Oisterholt tegen Spruten Weest boven die Aroye off afgebrande Redonte ende tot Loenen in Februario 1658*”.

Het water waste bij ijsgang toen zó hoog, dat de dijken overliepen en in de Betuwe de Griftdijk zelfs onder water stond!

In 't jaar, dat Prins Condé de Rijn doorwaadde - in 1672 - stond dezelfde rivier In het voorjaar bar hoog nadat ze met de Waal van 31 Januari tot 25 Februari vastgevroren had gezeten.

Een strenge winter gaf die van 1694 op 1695 toen de rivieren tot eind Februari vast bleven zitten. Toen ze aan 't kruien sloegen zat er enige uren voor de stad Nijmegen een ijssdam die echter geen verder gevaar meer opleverde.

Van 5 tot 25 Januari 1709 - twee jaar nadat het Pannerdensche Kanaal tot stand was gekomen - , is 't weer zeer koud geweest, welke barre periode zich van Februari tot Maart herhaalde. In 1710 hebben ijsschollen den dijk onder Eiden geramd, waardoor grote overstromingen plaats vonden, terwijl door doorbraken bij Schenkenschans ook de loop der rivieren daar ter plaatse veranderd werd. Het jaar 1726 bracht enorme ijsschollen in de rivieren, die echter bleven drijven, zodat de Betuwe voor een lange periode geïsoleerd lag. In de Waal vormde zich echter nadien een ijssdam, die het water niet geweld over de dijken deed stromen, op verschillende plaatsen den waterdruk niet konden weerstaan en doorbraken. Het laat zich gemakkelijk denken, welke catastrofale gevolgen dit met zich mee bracht. Eerst in Februari kregen de rivieren weer hun normalen loop.

In 1740 en andere jaren

Men heeft reeds kunnen lezen wat Joh. Been geschreven heeft over den barre winter van 1740, toen de bomen en velden kaal bleven tot Juni en het vee van den honger stierf. Been heeft in zijn tijd - en dat is alweer 200 jaar geleden - meer geschreven over de kou en winterellende in Holland, maar Kehl somt het een en ander op over de winterse verschrikkelijkheid rond de Gelderse rivieren. Men haalde volgens Been riet uit de daken der schuren, men schilde de wilgenboomen, men gebruikte jonge takjes als veevoeder. Alleen in de provincie Gelderland stierven 17.000 stuks vee. Invoeren uit andere landen was onmogelijk, omdat overal, in Europa de winter van 't jaar veertig bijna dezelfde noodlottige gevolgen had.

Kehl vertelt, dat het den 4en Januari begon te vriezen, en wel buitengewoon hard. Op den tienden en elfden Januari was de koude op d'r hevigst en vroom 't 3 oude duimen dik in een etmaal.

Den 10-den Maart viel de dooi in en verdween het ijs geleidelijk. De vorst en de scherpe koude in de lente deden de prijs der levensmiddelen buitengewoon stijgen. Deze duurte hield aan tot in 't najaar. Toen richtte het water wederom grote schade aan. Den 17-den December stond het water tot aan de kruinen der dijk.

Geweldige overstromingen waren hiervan het gevolg. Op tal van plaatsen kwamen doorbraken voor o.a. te Elden en Bemmelen. Te Elden had in den nacht van 30 op 31 December ene doorbraak plaats tegenover de Klapstraat, een gat vormende ter grootte van 35 roeden, terwijl bij het Huis Westerveld een gat in den dijk viel van zeer groote diepte.

Zo'n gedruis maakte het water, dat men het te Arnhem op de wallen kon verstaan.

Te Bommel had eeneens een doorbraak plaats, met het gevolg, dat heel de Over- en Neder-Betuwe onder kwamen te staan. Overal ontstonden toen dijkbreuken, zowel in de Maas-, Waal- als Rijndijken.

Gorkum was zozeer onder water gelopen, dat het vijf weken werken kostte om de stad met twee kettingmolens met vier paarden uit te malen. Daar men bijna geen voedsel voor het vee had, daalde de prijs hiervan zo laag, dat men voor f6.- à f7.- een koe kocht !

Veel barre winters zijn er nadien nog geweest ! Ijsdammen veroorzaakten in de maand Februari van 1757 doorbraken te Herwen, Millingen, Alphen a.d. Maas, Dreumel, Hedel en andere plaatsen en in December 1769 brak de dijk tussen Angeren en Huissen en verdween een kerk in 'n diepe kolk, die men later de Diepe Bloem heeft genaamd. In het daarop volgende voorjaar van 1770 had weer een doorbraak bij Huissen plaats.

De Hollandsche en Bylandsche Waard

Aan een winter - die van 1778 - is het waarschijnlijk te danken, dat naast de Bylandsche ook de Hollandsche Waard ontstond die omtrent Lobith ligt en bekend is om zijn opgravingen van historische aard. Maar alvorens dit te vermelden, is het nog aardig te weten hoe bar koud het vroeger in de winter er naar toe kon gaan !

In 't begin van 't jaar 1755 brak het ijsdragende water van Rijn en Waal door de dijken der dorpen Millingen, Beek, Ubbergen en Ooij, maar dat was 't ergste nog niet. Dat gebeurde in het najaar van 1755, toen men in de nacht van de tweede Kerstdag - om het precies te zeggen: enige minuten over twaalfen - in het bovenste gedeelte van de stad Nijmegen en te Lent, een hevige aardbeving voelde ! En een tweede even over half één! Het volk is van angst uit de huizen gelopen, en dat deed 't nog eens op de 18den Februari daarop, toen men behalve te Lent en Nijmegen in heel het land een winterse aardbeving voelde !

De schudding was zo hevig, dat men te Nijmegen zag, dat de spits van de grote kerktoren wel drie voet heen en weer zwaaide, terwijl de klokken van zelf min of meer hoorbaar in beweging kwamen.

Men ziet dat de winters van vroeger ook nog wat anders teweeg brachten dan hoog water en kruierend ijs. Een gevolg van deze laatste was, dat de Waal bijna ieder jaar zijn loop wijzigde. Dikwijls kwam dit door de ijsdammen, die bij het kruien van het ijs ontstonden en aan het water een andere loop gaven. Aan de ene oever ontstond vaak een aanwas, welke aan de anderen kant ontnomen werd en wie thans nog langs de dijken gaat, kan zulks nog zeer goed waarnemen.

Vooral het dorp Herwen had veel, zeer veel zelfs van deze afspoeling geleden; enige honderden morgen land met de kerk en vele huizen waren volgens Kehl reeds door de rivier verzwolgen. En men vreesde, dat de Waal zijn loop daar geheel zou gaan wijzigen. Dat deed de Staten van Gelderland en Holland besluiten een waard, den Graaf van Byland toebehorende, te kopen. De waard word de Bylandsche Waard genoemd en lag daar ter plaatse waar vroeger de rivier gelopen had. Deze waard werd telkens om niet te zeggen dagelijks groter naarmate het dorp Herwen afnam. Doel van deze koop was een doorsnijding van die waard te maken; zij kwam met de provincie Holland tot stand. De 12den Juli 1773 werd door de heren Gecommitteerden uit de provinciën Gelderland en Holland de doorsnijding aanbesteed om voor Dec. 1774 gereed te zijn voor de som van f 240.000. Deze doorsnijding is uitstekend gelukt en de waard draagt de naam van „Hollandsche Waard”.

Zo ziet men, dat de barre winters onze voorouders reeds inspireerden tot het temmen der opstandige rivieren en behoud van eigen grond, die zo moeizaam, dikwijls van het water, gewonnen was.

De barre winters van twee rivieren

De dooi in de Sprokkelmaand bracht van oudsher veel ellende in het rivierengebied De verschrikkelijk wintertaferelen in de februariemaand van 1740 en andere jaren.

IV. (Slot).

Elst, Sprokkelmaand

In de maand Februari van vele barre winters hebben de rivieren en dijken het even bar te Verantwoorden gehad. Zoals in dezen barre winter van veertig trad ook in het verleden doorgaans in de Sprokkelmaand de dooi in en zetten de rivieren zich uit onder de ijslaag, die haar wekenlang bedekt had gehouden. Een dier merkwaardigste perioden uit de geschiedenis der beide rivieren is wel die van Februari 1784,

Den 28sten Februari van dat jaar brak de BovenSpijksche Schaardijk en geheel Pannerden lag in een minimum onder water. De dag daarop brak de Duitse dijk op liefst tien plaatsen, o.m. tussen het Vossengat en de Molen, en kregen Millingen, Keeken en Bimmen de volle laag!

Met geweld stroomde het water den Ooypolder in, en wel met zulk een hevigheid, dat de Ooydijk op niet minder dan zes plaatsen doorbrak....

Maar daar was men er in dien winter nog niet mee! De Liemersche bandijk werd op vier plaatsen geramd en een breuk over honderden meters lengte te Weurt, zette de eerste Maart een belangrijk deel van het Schependom onder water.

Het land tussen de twee rivieren – de Betuwe - had op die zelfde dag vier doorbraken te verduren: een onder Gendt, twee onder Haalderen en een bij Doornick, waar zich ,in 1799 wederom zulke verschrikkelijke wintertaferelen hebben afgespeeld. Het is Kehl, die ons van de Haalderentsche breuk vertelt, dat na de eerste catastrofe het volk van de buurtschap op de dijk vluchtte, terwijl het binnendonderende water hof en buis omverstormde. Ternauwernood was men op de dijk of een tweede doorbraak had plaats niet ver van de plaats, waar de vluchtelingen stonden, zodat die op een eilandje stonden, te midden van het wilde Water, dat de Over-Betuwe in stroomde.

Enige veerlieden van Nijmegen kwamen alras op de, hoogte met de netelige situatie, waarin een deel van het Haalderensche volk zich bevond en met een z.g. „hengst” - een zware en sterke boot - voeren zij het hopeloze volk, dat ieder ogenblik met dijk en al weggespoeld kon worden, ter hulp. Men liet de boot met

de stroom door een der breuken glijden en roeide toen terug naar den dijk. Zo wisten de dappere Nijmeegse veerbazen vele mans- en vrouwlui te redden.

Omtrent dezen zeer barre winter van 1784 staat tenslotte nog in een kroniek opgetekend, dat „den 17den Augustus even boven de Kerk van Dodewaard, alwaar de ijsschotsen bij uitstek op en in den dijk gewerkt hadden, stukken ijs uit den dijk gehaald zijn, die bij meting dertien duimen dik en zoo zwaar bevonden zijn, als een mensch kende dragen!”

Volgens deze zelfde kroniek was in de tweede helft van de maand Augustus al ‘t ijs van de winter nog niet opgeruimd, en dat zegt toch wel, dat ‘t toen zeer bar moet zijn geweest.

In de negentiende eeuw

Van de eerste acht jaren der negentiende eeuw staat zo goed als niets opgetekend. Alleen de kluis van het Amthuis te Elst herbergt nog een „Dijkbreuk”-map over de doorbraak in Loenen in 1800.

Maar de eerste grote winter van de 19de eeuw is toch wel het rampjaar 1809 geweest, toen onder druk van zware ijsschotsen en ‘t opstandig water de dijken op de 13den Januari onder Oud-Zevenaar en Loo bij Duiven doorbraken. Geheel de Liemers kwam onder water te staan en daags nadat de Loenensche dijk „gecapituleerd” was, herhaalde zich de geschiedenis onder Emmerik en verdronk heel het Duffeltsche land. Den 15den Januari vormde zich een ijsverstopping tussen Nijmegen en de Romeinse Toren te Dodewaard en brak evenals in 1800 de dijk weer onder Loenen ter lengte van 28 roeden.

Die zelfde morgen brak de Betuwsche Waaldijk nog eens onder Oosterhout nabij het huis „Wayenstein” en het laat zich gemakkelijk denken dat heel de Over-Betuwe overstroomd werd. De „barheid” van dit winterse getij werd nog groter toen het vlak op de doorbraak en watervloed heftig begon te vriezen en de Waal en Rijn in een zeer korte tijd wederom dicht gingen zitten. Bij de nieuwe watervloed zochten die een weggkomen door de doorbraken, en was de ellende in het Over-Betuwsche eenvoudigweg niet te overzien. Een verschrikkelijke storm in de nacht van 30 op 31 Januari deed de maat overlopen en talrijke personen vonden de dood in het wassende water, waarin de ijsschotsen bij tientallen en van ontzagwekkende afmetingen rondreven. Te Elst verdronken 14 personen, te Andelst 5, te Zoelen en Dodewaard 22, in Zetten 6, te Herveld 25 en verder in de streek was het aantal doden nog veel groter. Koning Lodewijk is zich toen persoonlijk gaan overtuigen van het lot der streek, die door het winterse water der beide rivieren zoo geteisterd was; en een landscollecte voor de ongelukkigen bracht de som van f 955.04 op.

Maar men was er in die winter nog steeds niet, want met de tweeden dooi moet het ijs - dat onder het Huissensche Malbergen „meer dan 14 voet hoog gekruid was en over een lengte van liefst een kwartier lang” - danig te keer zijn gegaan.

In Januari 1814 ontstond er een ijsopstopping nabij de Klingelbeek te Arnhem, waar nu het Fratershuis staat. Hierdoor brak de dijk onder Elden en Driel over een lengte van 40 roeden. Heel de Betuwe kwam weer onder water te staan en de ramp werd nog vergroot door twee breuken in de Waaldijk onder Oosterhout, die ieder een lengte hadden van 220 roeden. De 25en Januari nam men een was van het water waar van 12½ voet in drie uur. Overal braken de dijken: Maas en Waal kwam onder te staan door een breuk bij Overasselt, de Ooij en de **Driepolder** stonden blank, kortom, het was een rampjaar zo direct na de onafhankelijkheidsverklaring van ons Nederland.

Terwijl de Betuwe reeds „vrij” was, hadden de Franschen in Nijmegen het heft nog in handen, maar in de nacht van 4 op 5 Februari 1814 bliezen zij de aftocht. Kehl vertelt, dat „*op den 23sten Februari d.a.v. Z.K.H. de Erfprins van Oranje zijn plechtigen intocht binnen Nijmegen deed. Z.K.H, kwam van Wijchen, alwaar H. O. de troepen, die de vesting Grave belegerden, bezocht. Terwijl Z.K.H, aldaar vertoefde, werden uit de vesting Grave een twintigtal kanonschoten gelost, echter zonder ongelukken te veroorzaken. In de namiddag van de 24sten vertrok de Prins naar Arnhem. Met een ijs- of schietschouw werd Z.K.H. onder roep van „Oranjeboven!” over de rivier de Waal gebracht*”.

Aan den Koning!

Er zijn zeer vele barre winters van de rivieren op het land geslagen en er zouden pagina's met data en bijzonderheden gevuld kunnen worden. Maar zulks is niet doenlijk! Wij willen met het vernoemen van nog enige zeer barre winters eindigen, maar men dient er wel rekening mee te houden, dat wij nog andere zeer strenge winters buiten beschouwing gelaten.

Van de winter in 1824 dienen wij zeer zeker de geweldige doorbraak op 19 November van dat jaar van de Ooysche bandijk te, vermelden. Toen is namelijk het kasteel „Ooy” door het aanstormende water en de enorme ijsschotsen vernield.

Van 1820 bestaat er in het *Elster Ambtshuis* nog een „*opgave der bijzonderheden inhoudende van verdronken personen, uitdeling van huisvesting, geleden schade door overstroming in 1820.*”

In verband met de zwaren ijsgang en watersnood in 1850 verzond het polderdistrict Over-Betuwe in de eerste vergadering van die winterse wederwaardigheden een schrijven aan Zijne Majesteit de Koning „*streckende tot het bekomen van een subsidie voor de uitvoering der dijksverhooging, verzuwaring en verlegging onder Gendt.*”

De zelfde winter hebben de heemraden en ingelanden nog een andere brief verzonden, die wij reeds gepubliceerd hebben, maar deze, welke interessant om zijn samenstelling is, is langer en vangt met het statige „Sire!” aan.

„Het is van algemeene bekendheid” - zo gaan de schrijvers verder - „dat het polderbestuur der Over-Betuwe het bovenste gedeelte uitmaakt der vruchtbare landstreek welke zich vanaf de scheiding van Waal en Rijn bij Pannerden tusschen die hoofdrievieren tot aan den Diefdijk te Gorkum uitstrekt: dat deze landen door zware en kostbare dijk- en waterwerken langs Rijn en Waal lang tegen overstroming worden beveiligd, waarvan het onderhoud uitsluitend door de ingelanden, van het beveiligd polderbestuur gedragen wordt.”

Na deze introductie accentueerden de schrijvers de ligging en betekenis der streek en winterrampen wat nader:

„De Over-Betuwe door haar ligging het meest belangrijke dezer districten, bezit ten haren laste , een uitgestrektheid van 66.000 strekkende ellen, welke als het ware de voorhoede en de schutsmuur uitmaken van alle de lager liggende districten, zodat een doorbraak dezer dijken, gelijk aan de jaren 1799, 1809 en 1820 zou kunnen getuigen, niet alleen voor het Polder-district van Over-Betuwe, maar ook voor een groot gedeelte dezer Provincie en van het Rijk de rampzaligste gevolgen met zich slepen moet.

Tot afwering dezer rampen heeft het polderbestuur der Over-Betuwe in de laatste verloopene twaalf jaren uit eigen middelen eene lengte van ruim 28.000 strekkende ellen dijks, naar een vast en door ‘s Rijkswaterstaat, goedgekeurde plan verhoogd en verzaard, waarvan de kosten de hoogst aanzienlijke som van f 240.250.- hebben bedragen.”

Na de Koning het een en ander bericht te hebben over de waterschapskundige toestand van streek en dijken en over hetgeen het polderbestuur reeds gedaan heeft, zegt dit:

„Sire!” uwe Majesteit, die in den nawinter van 1849 op 1850 ooggetuige was der verwoestingen, welke de opgezwollen en met ijs bedekten Rijn, en Waalstroomen aanrigteden, is van nabij bekend met welke groote kosten en opofferingen de Waaldijken van, het Polderdistrict Over-Betuwe worden behouden”.

Na deze diplomatieke ouverture wijzen de heemraden er op hoe de dijk onder Gendt en Bommel in dat jaar geteisterd is en verbeterd moest worden.

„Het is op bovenaangevoerde gronden, dat wij met den meesten eerbied de vrijheid nemen ons tot Uwe Majesteit te wenden, met het dringende verzoek om uit Rijks kas te worden gesubsidieerd. Wij vertrouwen Sire!, dat Uwe Majesteit bij de overweging van ‘s Rijks in deze zoo zeer betrokken belangen en van de opofferingen welke de ingelanden van O.-B. zich reeds ter bevordering daarvan hebben getroost in Hoogst deszelfs wijsheid en regtvaardigheid termen zal vinden om aan het Polderdistrict van Over-Betuwe eene tegemoetkoming van de helft in den som van f 47.000 uit ‘s-Rijks kas zoo mogelijk geheel uit de dienst van het volgend jaar goedgunstig te verleen door welke subsidie de uitvoering van het nevensgaande ontwerp zal zijn verzekerd, Hetwelk doende....

En de secretaris tekende in het notulenboek met secure hand onder de brief:
*„Na deliberatie wordt besloten hetzelve door den secretaris, in den vereischten vorm en op zegel te doen overschrijven en met de bijlagen aan Zijne Majesteit den Koning op te zenden”,*Er zijn vaak en veel brieven uit het Ambtshuis te Elst verzonden, die spreken van den barre winter der beide rivieren, welke streken begrenzen, die van die winters mee weten te praten. Want barre winters hebben ze in deze contreien meegemaakt ! Dat is wel zeker !

Angstige uren in het land Lobith

**Heel de dag verwachtte men dat de rivier voor de 3e maal zou gaan kruien
Een kilometerslange ijsdam van Lobith tot Pannerden, die groot gevaar opleverd !**

Er zou een verval over deze afstand zijn geweest van 2.75 M.

(Van onzen speciale verslaggever).

Allerlei geruchten doen heel de dag de ronde en daaruit kunt ge al opmaken in welke spanning het volk van Lobith-Tolkamer, Spijk en wijde omgeving leeft. Het zijn angstige uren hier in het land van Lobith, want men weet niet wat het ijs zal gaan doen. Zal het opnieuw gaan kruien of niet? Geen mens weet er een antwoord op te geven, geen riviermeester noch schipper en het is afwachten. Afwachten!

Dat brengt spanning en angst. Spanning omdat de wilde ruige ijsrivier evengoed over vijf minuten kan gaan kruien dan over enige uren of dagen. Dat houdt het volk hier op de wal sinds vannacht in spanning, toen de Rijn tegen twaalven weer is gaan zitten. Er is sindsdien geen beweging meer in het ijs geweest en de angst is er, omdat het water weer stijgt en men niet weet wat de enorme ijsmassa's zullen doen!

Die spanning en angst hebben gisteren Donderdag heel de dag door geduurd en het is aan de drukte op de dijken en kadekant te merken.

Er is volk, dat heel de dag nacht geen, bed gezien heeft: schippers, die bang voor hun schuiten zijn; boeren, die de dijken niet vertrouwen en volk uit de Driepolder, dat geen rust heeft als de Rijn niet rustig is.

Een rivier gaat zitten, maar zegt niet wanneer zij los zal breken, en daarom heeft geen mens er vertrouwen in. Vandaag bespreekt men de gebeurtenissen van de nacht, toen de schijnwerpers van de wal en schepen op de kreunende ijsmassa's schenen, en de hoornstoten van de dijkwachters beantwoord werden door het gegil der stoomfluiten en de sirenes op de booten.

Iedereen dacht vannacht, dat het ijs wel door zou schieten toen het eenmaal aan het kruien was, maar het was niet zoo. Men staat daar versteld van en er moeten wel enorme ijsdammen in de rivier liggen! Hier aan de wal weten ze te vertellen, dat de Rijn in 1929 ineens los- en doorgesloten is, en toen heeft de strekdam niet eens gewerkt! Nu doet deze dat wel en sinds vannacht stroomt het water met 'n geweldig geluid over de Overlaat de Oude Rijn in.

Als 't onder - bij Nijmegen of verderop - maar losschiet, komt het hier ook wel in orde, naar zoo niet dan wordt 't in Lobith zeer gevaarlijk. Nu wacht men of het ijs over de dam gaat, en dat zal wel niet lang op zich laten wachten.

Vannacht zijn er enorme schotsen overeen geslagen, maar toen het water tegen de morgen weer zakte bleven ze boven op de Overlaat liggen. En dat bij een stand van 15.36 + N.A.P. Toen het ijs Woensdagnacht in opstand kwam, was de stand 15.58 + N.A.P., maar tegen het middaguur kwam het water weer tegen de peilschaal omhoog en wees deze de stand van 15.46 + N.A.P. aan. Het volk aan de kant gist van alles en de geruchten komen met het water mee. Maar allemaal zijn ze het er over eens dat het spant en dat het ijs tegen de avond of nacht wel weer in beweging zal komen. Er zit nog veel water tussen Emmerich en Lobith, want hoewel Keulen en Wezel val meldden, gaf Emmerich nog een was van 1.27 M. aan en dat moet hier toch passeren!

Een kilometers lange ijsdam?

Nu, op de dag is er gelegenheid de gevolgen van de spannende nacht te realiseren en dat kon in de vroegen morgen 'n moment zeer goed, want er was toen even helder zicht. Enorme ijsbergen en ijsdammen liggen er in de rivier en een zware ijsdam heeft „stelling” genomen voor de gebouwen van het expeditie- en inkларingskantoor der fa, van Daal, Publickhuizen en Daamen.

Een ander ligt voor de haven en verder is het een grote wilde ijsmassa, waaruit hier en daar „bergen” omhoog komen.

Niet lang heeft men „plezier” van het zicht gehad, want heel de dag heeft er een dikke mist over de Driepolder en de ijsdragende rivier gehangen. Ze kreeg weer die geheimzinnigheid van de nacht, toen men het kraken en kreunen kon verstaan en in de duisternis de lichte silhouetten der ijsschotsen voorbij zag drijven als „schepen, die in de nacht passeren;....

Het water stort zich voortdurend over de Strekdam en dat heeft het heel de middag en avond gedaan. En omdat het ijs blijft liggen - zoo vast als een muur - is men hier aan 't rekenen gegaan.

Als 't water hier bij 15 M. + N.A.P. over dien dam slaat gaat 't water bij de Eltensche brug daar al 20 c.M. overheen; Nu staat het er een halve meter onder, en hier 46 c.M. bóven de grens van 15 meter. Bij normale toestand had het water bij 15.46 M. + N.A.P. onder Lobith, minstens 1 meter op de Eltensche brug moeten staan. Omdat 't dit nu niet doet, concluderen de lui, die 't weten kunnen, dat 't water hier tegen een ijsdam zit. Maar erger nog! Er komt een bericht binnen, dat het vervat tussen Pannerden en Lobith - een afstand van ongeveer 7 K.M. - ruim 2.75 M. bedraagt en dat geeft te denken! Men veronderstelt dat er een ijsdam van hier in Lobith tot Pannerden toe zit, en dat is niet onwaarschijnlijk bij die enorme verschillen in de waterstand.

Het wordt druk besproken aan de Overlaat en ginds in de haven, waar de schippers met het hart in hun keel zitten. God weet wat er gebeuren gaat als die prop doorbreekt!

Nu dondert het water vlak voor dien vermeenden kilometerslange ijsdam de Oude Rijn in en was die er niet.... Het volk moet er niet aan denken, want het

wordt er koud van! Nu loost het water en 't ijs dat meezeult, zich in De Ouden Rijn, die al dat water bij Candia in de eigenlijke Rijn brengt.

Manslui, die vannacht hier aan het water gestaan hebben, kunnen het best geloven, dat er zo'n lange ijsdam van Lobith tot Pannerden in de rivier zit, want toen de rivier tegen twaalven niet meer kruide, hebben zij deksels goed verstaan, dat 't kreunende geluid voort bleef duren. Als ge 't hun vraagt dan is dat het ijs geweest, hetwelk onder de hele oppervlakte doorzuilde. Grondijs en gekruid ijs, dat een uitweg zocht en dit vond onder de ijsdek van Lobith van het water. Daarom is het te begrijpen, dat er zo'n machtige ijsdam kan ontstaan en ieder gelooft er in sinds het water blijft stijgen en steeds hoger over de Streckdam gaat.

Het land ligt geïsoleerd.

De gehele Driepolder ligt geïsoleerd en Spijk nog eens apart. De enorme ijsmassa's die er tegen de dijk aangekruid zijn vormden de eerste barricade, en de waterstroom, die over de strekdam dondert, werd het laatste stuitblok om dit dorp. Hier aan de Tolkamer kunt ge in de grauwen mist de donkere figuren van mensen aan de overkant onderscheiden, die daar eveneens naar de werking van de *Overlaat* staan te kijken, Spijk ligt geïsoleerd met alle narigheid, van dien ! Geen dokter, bakker of kruidenier kan er komen, noch volk voor de steenoven en daarom ligt die nu stil.

Vandaag, terwijl het water en 't ijs over de Streckdam gulpte, is daar iets bijzonders aan de overkant gebeurd en het verhaal gaat van mond tot mond. Daar lag een man op sterven in Spijk en noch de dokter, noch de dominee van Lobith konden hem in zijn stervensnood bijstaan. Men heeft hier hulpeloos aan de Tolkamerskant gestaan. Een dokter moet er overigens weinig meer aan hebben kunnen doen maar geestelijke bijstand in doodsnood kan geen mens ontberen ! En hoewel de man protestant was is de pastoor van Spijk - waar ze een katholieke kerk hebben - naar hem toegegaan en heeft in plaats van de Dominee - die n.l. het kruisende ijs en de waterstroom niet over kon komen - de stervende in zijn laatste moeilijke uren geestelijke bijstand verleend....

Dat is Spijk, waar het gisteren en Woensdagnacht zo gespookt heeft en waar het nu nog zeer angstig is over wat het ijs zal gaan doen. Er wordt heen en weer getelefoneerd tussen Spijk en Tolkamer en de wachten houden elkaar op de hoogte van de stand van zaken.

Maar met Spijk ligt de hele Driepolder ofwel het land van Lobith geïsoleerd. Het Berghoofsche veer heeft van al het water, dat nu de Oude Rijn in komt zetten de dienst moeten staken en het Aerdtsche veer - zo het nu nog niet helemaal opgelegd is - zet alleen nog maar personen en geen voertuigen meer over. Het Pannerdensche veer kan niet varen, omdat het ijs daar hoog tegen de dijken gekruid ligt en zo is er nog één mogelijkheid om in Lobith te komen! Dat is over een onafgewerkte brug. Met een bus gaat ge tot een eind voor de oprit aan de

Liemersche kant. Ge loopt 'n paar kilometers door het mulle zand en de vette klei van de opritten tot de bandijk bij het kasteel der Hugenpotth's en stapt dan weer in een busje; dat u na veel hokus pokus naar Lobith brengt.

Het volk van deze streek is lang niet te spreken over deze gang van zaken, over zijn isolatie, die geheel overbodig is. Jaren is, naar ze zeggen, de bouw van de brug gestagneerd en nu die er ligt mag die nog niet gebruikt worden! Men spreekt er schandaal van, want het is een klein kunstje om de opritten te bestraten en dan is een hele streek uit de brand, ofwel uit haar isolement.

Tot welke ellende deze isolatie bij deze barre winter, en met een kruierende en wassende rivier kan leiden, mag men lezen uit het feit, dat een zware zieke absoluut niet voor een operatieve behandeling, naar de stad gebracht kan worden om de eenvoudige reden, dat er geen auto uit de Driepolder weg kan. Men zit geïsoleerd, en men zegt openlijk „waarom"! Dat doet hier nu even minder ter zake: het gaat er om, dat de streek uit haar blokkade geholpen wordt. Anders kan het gebeuren dat zelfs de voedselvoorziening spaak loopt! Het algemeen belang gaat voor het persoonlijke.

Belevenissen in de haven

Tussen Sprokkelenburg en Nijmegen zit een wak in de Waal, en dat weten ze hier omtrent het namiddaguur in de haven te vertellen. Is er van Lobith tot Pannerden een verval van ruim 2.75 M., tusschen Pannerden en Nijmegen is dat 1.75. Dus! zegt men, zit dáár ergens een ijssdam in de rivier. Ook voor de haven is vannacht een zware ijsbarricade dwars tegen de dam gekruid en de schippers, die ontzettende angsten hebben doorstaan, zeggen, dat dit een redding kan zijn voor de schepen. Men hoopt, dat bij nieuwe bewegingen in de rivier het ijs op die barricade af zal stuiten, maar het blijft maar bij „hopen", want als het water erg gaat wassen is al de hoop ijdel....

Vannacht heeft het in die haven gespookt en angstige taferelen hebben zich onder de schippers afgespeeld. Niet zodra zette de rivier zich in beweging of de stoomfluiten begonnen te gillen, dat heel de Driepolder, het kon verstaan en het volk naar de dijken rende. De schippers liepen angstig over de dekken en zagen hoe het kreunende en kruierende ijs heel de haven in beweging zette. Roeren sloegen weg en één schip werd er lek gestoten. Nu in de middag maakt het nog 4 c.M. per uur water en de pompen hebben druk werk.

Een paal van 30 cm. middellijn, die de Kapitein van de raderkast „Siegfried" - welke tusschen Mannheim en Rotterdam vaart - tusschen zijn stuurboord en het bakboord van een andere schuit had gezet, is met het bewegen finaal doorgeknepen. En zijn achterschip is vannacht 4 meter bijgedraaid.

Heel de nacht heeft hij - net als vandaag - onder stoom gelegen, zooals alle stoombooten hier in de haven hun vuren nog aanhouden. Want als er beweging in de rivier komt moet je eventueel mee kunnen draaien en dat hebben ze van-

nacht ook gedaan. De kapitein van de „Siegfried” is twee dagen niet uit de kle-
ren geweest en heeft heel de nacht op de brug gestaan. Hij zit hier beter dan de
schuiten, welke aan de achterkant liggen, want die zijn ongelukkig als 't feest
opnieuw begint.

De afgelopen nacht zal de Kap van de „Siegfried” nooit vergeten! Hij dacht ze-
ker, dat de hele haven op drift zou raken, zooals dat aanlegsteiger, dat vanaf ki-
lometerpaal 2 bij Spijk tot hier voor de haven is komen liggen. De dam, die daar
„neergekruid” is, kan nog goede diensten bewijzen, maar als 't water wast dan
is de boot aan!

Win je begrijpen! Vandaag ligt de Kap' precies vier weken hier en sinds gisteren
onder stoom. Hij houdt de vuren liever aan, want ook vannacht heeft hij de ra-
deren even laten „poedelen” en zonder stoom gaat dat niet. Er kunnen nog kwa-
de dingen gebeuren, want als ge 't hem vraagt zit 't ijs knap gevaarlijk. En dik!
Er zal heel wat kracht achter 't water moeten zitten voor dit dat-zaakje-hier los-
krijgt en dan!....

De nacht in

De avond is over Lobith en de Driepolder komen zakken en hij sluiert zich over
de grillige ijsschotsen in de rivier en over het binnenveld, waarvan de mist is
opgetrokken. Er zijn weer lichten te zien en het volk aan de wal zegt, dat er
vorst van komt! Die is er al, want het kwik zakt onder het nulpunt en velen van
de wachtenden op de dijk fronsen hun voorhoofd. Dat is kwaje boel! Heel de dag
is de rivier tot allér verwondering stil geweest, maar dat kon omdat de Oude
Rijn via de Overlaat de druk wegnam, die het water anders op de enorme klomp
ijs zou hebben uitgeoefend.

Maar de spanning vermindert niet en de schippers blijven hun angst houden
nu het havenijs gelijk met dat van de rivier ligt.

Het water brult en bruist, de Streckdam over en bereikt de Boterdijk, die de ver-
binding vormt tusschen Tolkamer en Lobith. Het dringt de huizen aan de ach-
terkant reeds binnen en er zijn schotsen, die meedrijven de Oude Rijn-loop in.

Het volk heeft er geen fiducia in en geen schipper, die vannacht een oog dicht
zal doen. Nu en dan flitst bij de Overlaat de 2000-kaars lamp aan en ziet de
wachter hoe het water en 't ijs zich gedragen.

De Geitenwaard ligt sedert vanmorgen al helemaal blank en de verbinding met
de Bijlandschen Waard, die ook al overstroomd is, is eveneens verbroken omdat
'n ijsschots 'n brug. pijler geramd heeft, en deze verbinding daardoor totaal on-
klaar werd gemaakt.

Nu liggen er een paar boerderijen, wat arbeidershuizen en 'n Steenfabriek in 't
water en totaal geïsoleerd.

Twaalf uur, middernacht! De stand der rivier is stationair: er kwam geen was meer bij. De ijsmassa ligt geheimzinnig en stil en in de haven glijdt het licht van een schijnwerper uit de politieboot over de bevroren Rijn. Middernacht ! de wachten gaan langs de dijken van Tolkamer, Spijk en de haven, en zij luisteren of het ijs geluiden geeft. Vandaag heeft het zich stil gehouden, maar 't is uitstel van executie, want ééns zal het los móeten breken !

Op de dekken der schepen is nog rumoer en ge kunt het sissen van de scheeps-schoorstenen verstaan, die hun stoom prijs geven. Overal leeft men nog in spanning om het kruien der rivier, die voor de derde maal zal trachten om het ijs van zich af te gooien,

Bron: De Gelderlander 1940-02-12

DE GEISOLEERDE POLDER

As-verkeer geheel gestremd

Onze correspondent te Zevenaar schrijft:

Door de werking van de strekdam te Spijk bij Lobith heeft de Oude Rijn zijn normalen loop dusdanig uitgebreid, dat het water in zeer korten tijd verontrustend steeg, en, waarmede, door het ijs, dat werd meegevoerd de beide overzetveren hun diensten moesten staken, waardoor het as-verkeer met de polderbewoners is uitgesloten.

Daar zoiets, (gelukkig) weinig voorkomt had men er niet op gerekend met voorraden. En het is te hopen dat deze stagnatie in de aanvoer een kwestie van 'n paar dagen is, anders ziet het er slecht uit voor deze eilandbewoners.

In de Polder zelf zijn verschillende boerderijen totaal geïsoleerd. Daar de sluisdeuren in het ijs zitten vastgevroren konden deze ook niet meer worden gesloten, en liepen de landerijen snel onder. Door het vele ijs, dat via de overlaat met het water mee kwam, is het natuurlijk mogelijk dat hierdoor de overzetveeren van Aerdt en Bergschehoofd nog verschillende dagen hun dienst niet zullen hervatten. Veel zal hier afhangen van de mate waarin deze nieuwe vorstperiode zal inzetten en aanhouden.

De autobusdienst Zevenaar-Lobith wordt nog steeds onderhouden. De passagiers moeten echter de nieuwe brug overloopen en werden vandaar in een andere bus verder vervoerd.

DE TOESTAND IETS GUNSTIGER

Het bombardement der ijssdammen nog uitgesteld?

Dit zou gebeuren in gemeente Wamel

.....

De Rijn bij Arnhem

Het losgaan der rivier

.....

Het land van Lobith uit z'n isolement "verlost"!

Een provisorische oplossing bij de brug te Herwen

Gebrek aan kolen en voedsel dwong hiertoe

Gistermiddag is de brug te Herwen „geopend” ! Dat openen moet men niet al te breed nemen, want dan blijft er niets van over ! Maar men is in elk geval al zó ver, dat de minister van Defensie het goedgevonden heeft, dit er auto's en vrachtwagens over heen kunnen, zij het, dat dit met enige omslachtingheid gepaard gaat. De directe aanleiding tot deze provisorische openstelling zag men in het feit dat het land van Lobith geheel verstoken was van de toevoer van kolen en levensmiddelen. En gebrek hieraan heeft de doorslag gegeven....

Dezer dagen hebben wij gelegenheid gehad, om te wijzen op de onhoudbare toestand, die het land van Lobith onnodig wordt opgedrongen. Jarenlang heeft deze Driepolder welke de dorpen Lobith, Tolkamer, Herwen, Aerdt en Pannerden omvat, geïsoleerd gelegen bij hoogwaterstanden en ijsgang, zoals dit nu weer het geval is.

De veren van Pannerden, Aerdt en 't Berghoofd hebben hun diensten moeten staken en daarmee zijn alle verbindingen met deze streek verbroken. Nu heeft men gedaan gekregen, dat daar een brug werd gebouwd. Maar nóg werd 'n modus gevonden om de brug buiten gebruik te laten. De critiek - en niet ten onrechte - was niet van de lucht, maar de bewoners van de Driepolder zagen intussen een mooie brug liggen, doch zonder afgewerkte toegangswegen....

De situatie met de ijsdragende rivieren, die bovendien 'n zeer hogen stand te zien gaven, werd weer onhoudbaar, en het laat zich denken hoe de gevoelens der bevolking waren.

Gebrek aan voedsel en kolen

Kon aanvankelijk het Berghoofdsche en Aerdsche veer de vaart over de Oude Rijn nog met zeer grote moeite onderhouden, ook zij moesten capituleren voor het water en het ijs en zoo was de Driepolder helemaal niet meer e bereiken.

De gevolgen lieten zich al spoedig gevoelen. De boeren konden hun koren voor de Regering niet meer naar Arnhem transporteren.

De grote moeilijkheid was, dat de toevoer van kolen was afgesneden en het was reeds zover, dat de burgemeester order had gegeven dat de scholen gesloten moesten worden, om daardoor de voorraad kolen voor het ziekenhuis, dat vrijwel zónder was, en voor de bevolking te kunnen houden.

Maar ook aan die voorraad kwam een einde en zo behielp de bevolking - die zelfs niet enige mudden had opgedaan - zich met turf en andere brandbare stoffen.

Uiteindelijk kwam het zover, dat de burgemeester overwoog om beslag te laten leggen op de kolen der schepen, die in de haven liggen, maar door enig overleg met de kolenhandelaren kon zulks voorkomen worden, want er kwam verlot af tot een provisorische oplossing bij de brug te Herwen, waarover nadien kolen-toevoer via Zevenaar mogelijk werd.

Toen namelijk de toestand tot ingrijpen noopte werd door het gemeentebestuur een laatste poging aangewend om de brug geopend te krijgen, omdat de bevroren toegangswegen zulks voorlopig mogelijk maakten.

Zijn wij wel ingelicht, dan is het aan de persoonlijke bemoeiingen van de Commissaris der Koningin, Mr. S, baron van Heemstra en van de hoofd ingenieur van de Provincialen Waterstaat, ir. Kempees, te danken, dat van de brug gebruik mocht worden gemaakt.

Zoals gezegd, geschiedt dit thans zeer provisorisch en primitief. Maar voorlopig is de streek „uit den brand.”

Hoe men er over gaat.

Zooals men weet, is de brug zelf klaar, de opritten evenzo, maar deze laatsten zijn niet bestraat, en met grote brede sleuven van de brug gescheiden.

Dat men thans van de opritten gebruik kan maken, dankt men aan het feit, dat die hard bevroren zijn, maar oh wee, als de dooi intreedt!

Over de beide sleuven hebben soldaten gisterenmiddag balken gelegd aan de Zevenaarsen kant en 'n „brug” geslagen aan den Herwensen kant. En zo kan men zich met eenrichtingsverkeer en voorzichtig rijden redden.

„Officieel” is de „openstelling niet verricht. De gemeentesecretaris van Lobith, de heer Mulder, heeft de soldaten 'n sigaar gegeven en de bevolking heeft 'n diepe zucht geslaakt....

De brug is open en de eerste auto's zijn er overheen gegaan sinds zulks vanaf het historische (3) uur in de middag mogelijk was.

Nu het veer niet meer kon gaan, mocht van de brug gebruik gemaakt worden, Men vestigt er onze aandacht op dat men ook niet over het Deutsche Elten kan gaan, daar de Eltenseweg geblokkeerd is door ijs.

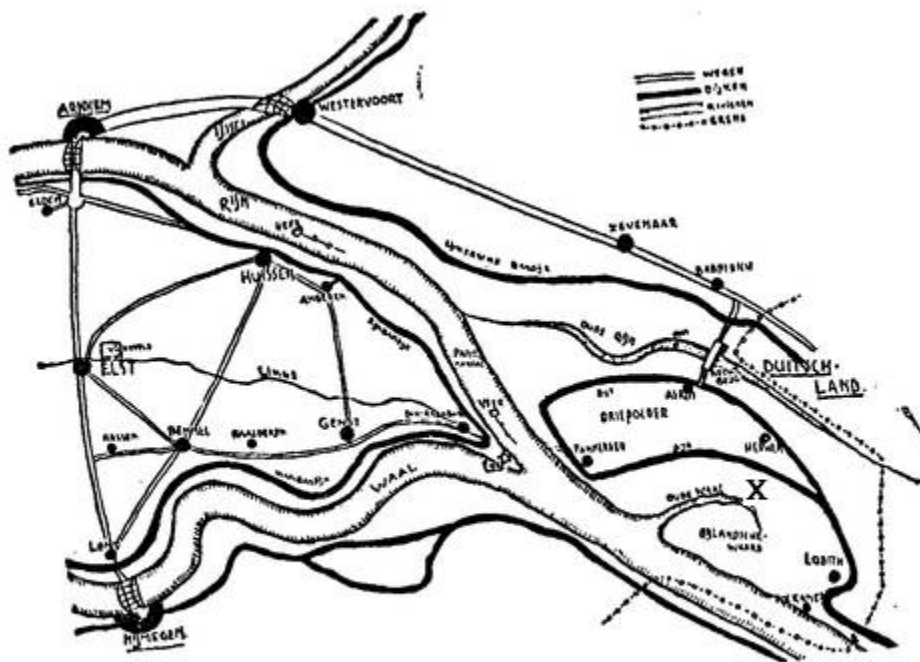
Het land van Lobith is voorlopig - men vrage niet hoe - uit z'n isolatie gered. Het juicht. Maar het rekt tevens op een definitieve oplossing!

Hevig luchtgevecht nabij Lobith

Twee Duitse machines schoten een Engelse Bommewerper neer

Het Engelse toestel viel op Nederlandsch grondgebied te pleiter

Zoals wij nog in een gedeelte van onze vorige oplaag konden melden, heeft gisteren nabij Lobith een hevig luchtgevecht plaats gehad, waarbij een vliegtuig neerstortte. Dit vliegtuig, dat later 'n Engelse Spitfire-bommenwerper bleek te zijn was achtervolgd en zeer waarschijnlijk ook nog opgewacht door Duitse toestellen die het omlaag schoten.

Op bovenstaand kaartje is met een kruisje aangegeven de plaats waar het Engelse toestel neerstortte

Na een duikvlucht van grote hoogte te hebben gemaakt, maakte de bommenwerper een draaiende beweging, stortte toen loodrecht naar beneden en kwam in het overstromde, gebied van de oude Waal terecht die door de hogen waterstand sterk is gewassen.

Het officiële bericht.

De Regeringspersdienst maakte van het gebeurde melding in het volgende communiqué:

Gisteren omtrent het middaguur is boven Duitsch gebied in de buurt van de Nederlandsche grens een gevecht geleverd tusschen een Britsch vliegtuig en een of meer Duitse vliegtuigen. Het Britsche toestel heeft blijkbaar getracht een nood-

landing te maken en is neergekomen in een stuk geïnuundeerd land op Nederlandsch gebied bij Kruisdijk. Het toestel is diep in den grond gedrongen. Hierdoor, zoomede door den waterstand, wordt de berging bemoeilijkt. Aangenomen moet worden, dat de inzittenden zijn omgekomen, althans is niet gebleken, dat zij zich met valschermen hebben gered.

De Deutsche lezing.

Het Deutsche Nieuwsbureau meldt:

Gistermiddag te 12.40 uur is tijdens een op groote hoogte gevoerd luchtgevecht bij Kleef in Rijnland een Britsch vliegtuig neergeschoten. Het toestel viel aan de overzijde van den Rijn op Nederlandsch grondgebied en is geheel verbrand. Twee inzittenden trachtten zich door middel van hun valschermen te redden. De parachute van een hunner weigerde, zoodat hij op Duitsch gebied een doodelijken val maakte. De andere, wiens parachute zich wel opende, dreef door den wind naar Nederlandsch territoir af. Het vliegtuig was uit het Westen in Duitschland doorgedrongen. Het had getracht aan de Deutsche jagers teontkomen door naar Nederlandsch gebied te vluchten.

(Te bevoegder plaatse is niets bekend van een vlieger, die met zijn parachute ongedeerd op Nederlandsch territoir gedaald zou zijn. Red.)

Onze speciale verslaggever deelt ons nog de volgendende bijzonderheden mede: Toen wij kort na het gebeuren ter plaatse waren, stak er 'n zielige hoop verwrongen metaal uit het water omhoog, dat door de inmiddels toegesnelde manschappen van Huize Aerdt, die bij hun trieste arbeid door matrozen geholpen werden, geborgen werd in roeiboten. Er was geen enkel heel stuk meer van 't Engelsch vliegtuig over, waarvan het grootste gedeelte, met de manschappen, onder water zat en zeer vermoedelijk zelfs diep in de drassigen bodem, vlak tegen een weide-dam aan was gedrongen.

Heel de morgen, tot in Arnhem en Nijmegen toe was het onrustig in de lucht geweest en menigeen vermoedde, dat zgn. luchtschrijvers aan het werk waren, want lange slierten witte damp werden door de lucht getrokken, hoewel men geen vliegtuig zag. Deskundigen verzekerden ons intussen, dat deze damp slierten geen rookgordijnen waren, noch afkomstig waren van de luchtschrijvers, maar bevroren uitlaatgassen van de vliegtuigen, die op zeer grote hoogte vlogen.

Om 11.30 uur zag men te Lobith en in de Driepolder hoe op zeer grote hoogte - onze zegslieden meenden op 8 à 9000 M. - drie vliegtuigen zich uit de einder losmaakten en boven Duitschland in Z. O.-richting vlogen. Ze cirkelden rond. Om 11.45 uur zag men ze weer. Een - welke later de Engelsche bommenwerper bleek te zijn - had zich los gemaakt en vloog hoog boven de beide Deutsche toestellen, eveneens op zeer grote hoogte, terwijl zij de richting naar de Nederlandsche grens volgden en witte rookslierten achter zich lieten. Vooral hieraan was

het te constateren, dat het vliegtuigen waren, want deze waren aanvankelijk zelf niet te zien, zoo hoog had de achtervolging plaats.

De aanval

Plotseling schoten de beide Duitsche machines rechtstandig omhoog en kwamen achter de Engelschman te liggen, dien zij bleven achtervolgen in Noordelijke richting.

Het volk van Lobith en de Driepolder hoorde het zware motorengelrom van de toestellen, die steeds lager gingen vliegen, en overal rende men uit de huizen, straat en dijk op om even daarna getuige te zijn van een verschrikkelijk drama uit deze oorlog !

Men kon duidelijk het vuren der mitrailleurs horen en daar tussen door de regelmatige zware explosies van het afweergeschut uit Kleef en omstreken. De spanning steeg xx het sterk en de vliegtuigen kwamen al dichterbij de Nederlandsche grens. Er werd heftig, over en weer, gevuurd en op een gegeven moment zag men met ontzetting hoe het eerste toestel een geweldige duikvlucht maakte, over Lobith scheerde, in een vrille raakte en toen loodrecht naar beneden stortte. Het zware twee-motorige toestel viel in het overstromingsgebied van de Oude Waal tusschen Lobith en Herwen en terwijl een ontzettende slag weerklonk, spatte het water hoog op. Verschillende toeschouwers meenden gezien te hebben, dat het toestel in brand stond, terwijl het omlaag viel, en dit is niet onmogelijk. Doch toen wij nadien bij de wrakstukken kwamen was er, voorzover die boven water staken, geen spoor van brand te zien. Wel mag men met zekerheid aannemen, dat het toestel niet in de lucht geëxplodeerd is. De Duitsche toestellen, die de Engelschman neergeschoten hadden draaiden hoog in de lucht, met nog een derde machine, die zich inmiddels bij de twee achtervolgers had aangesloten, enige malen boven het slachtoffer en verdwenen weer in de richting van Duitschland.

Men mag aannemen, dat de Engelsche bommenwerper nog boven Duitschland werd neergeschoten; door de lange duikvlucht kwam het toestel boven Nederlandsch grondgebied en stortte er neer.

Bij de wrakstukken

Militairen trokken er onmiddellijk met hun luitenant op uit om hulp te verlenen, indien die nog verschaft zou kunnen worden. Maar het bleek alda, dat iedere hulp aan de inzittende van het Engelsche toestel niet alleen niet meer bate doch ook volkomen onmogelijk was. De bommenwerper had zich namelijk met de neus in de grond gedrongen en er was geen spoor van een motor of cockpit te zien. Men kan aannemen, dat de inzittenden op slag gedood moeten zijn, zo zij door de kogels van de Duitsche machines niet reeds dodelijk waren getroffen.

De plaats waar het toestel terecht is gekomen, ligt ruim 300 meter van de bandijk, waar in een ommezien een grote menigte aanwezig was om de droeve bergingswerkzaamheden gade te slaan.

Resten van het Engelsch militair vliegtuig, dat Vrijdag bij Lobith verongelukte, op de plaats, waar de tragedie zich afspeelde

Dat de slag hevig moet zijn aangekomen, blijkt wel hieruit, dat tegen de dijk nog stukken van het Spitfire-toestel gevonden zijn, en de plaats zelf bood wel een zeer trieste aanblik.

Boven het water stak een verwrongen metaal massa omhoog, waarbij geen recht stuk aluminium of ijzer te bekennen was en op de dam lagen eveneens losgeslagen stukken van de bommenwerper. De militairen en matrozen bleef niets anders over dan de stukken te bergen. We zagen verwrongen onderdelen van een mitrailleur, nog vet van de olie, lege zuurstofapparaten en enkele registratie-tokens, een en ander met de vermelding „General Air Craft Ltd. Date (datum van indienststelling-. 21-8-39...”

Toen de bovenste wrakstukken geborgen waren, stond de soldaten en matrozen niets anders te doen dan te wachten op het groot materiaal, dat in staat zou zijn het diep in het water en grond gedrongen gedeelte van het toestel te lichten. Enige van de omstanders, die wij nog spraken, meenden per sé een persoon uit het toestel te hebben zien springen, maar anderen ontkennen het. Men heeft in elk geval geen parachute open zien gaan. Anderen konden ook niet aan de indruk ontkomen, dat de bestuurder van de Engelsche machine een noodlanding wilde maken, maar gezien de steile duikvlucht, is dit vrijwel uitgesloten. Men

meende zelfs dat het toestel een moment - vlak voor dat het in vrille raakte - horizontaal lag.

's Middags waren ook nog de Duitse douanebeambten uit Lobith op de plaats, waar het toestel neergestort was, en op de dijk bleef het heel de middag druk van de mensen, die naar dit kleine stukje oorlogstragedie, dat zich voor een deel in ons land afspeelde, kwamen zien....

Bron:<http://www.heemkundekringrijnwaarden.nl/>

Bij hoog water werd het Gelders eiland vroeger helemaal omsloten door het water. Kwam het water in de Rijn boven 15,30 meter NAP dan stroomde het water bij de overlaat in Spijk in de Oude Rijn. Het (hoge) water werd via de Oude Rijn langs Herwen, Aerdt en Pannerden (de Drie Dprpen Polder), bij Kandia afgevoerd in het Pannerdens Kanaal

Gelijktijdig wilde Rijkswaterstaat een flinke bocht weghalen in het Pannerdens Kanaal. De knik was lastig voor de scheepvaart, maar vormde vooral met ijsgang een belemmering.

Het ijs liep vast in de bocht en zorgde voor opstoppingen. Om dit proberen op te lossen moest de knik bij Pannerden worden rechtgetrokken. Het weghalen van de knik in het Pannerdens Kanaal werd gecombineerd met de aanleg van 'groene rivier' bij Pannerden, die werd gebruikt als overloop.

Er werd een nieuwe Rijndijk aangelegd van Pannerden tot aan het germaal Kandia bij Loo. De uiterwaarden werden verlaagd. Huizen werden gesloopt en honderden fruitbomen omgehakt.

Het afsnijden van de bocht en afgraven van de uiterwaarden begon in 1952 en in 1959 was het werk klaar. Dat jaar werd ook de overlaat in Spijk gesloten en de Groene Rivier bij Pannerden in gebruik genomen.

De Groene Rivier bij Pannerden wordt nu opnieuw ingericht. Het wordt uitgegraven en er komt een diepe nevengeul zodat er meer water kan worden opgevangen bij hoog water. Het moet een mooi, waterrijk natuurgebied worden.

Uit "De Gelderlander"

Toen de Spijkse overlaat in werking trad

In de nacht van 17 op 18 Januari 1955 is het begonnen. Tóen duwde het Rijnwater zijn eerste golven over de stenen beschoeiing tussen Lobith en het dorp Spijk. Eerst een paar golven, toen een kabbelend riviertje, en tenslotte - maar toen was er al druk met iedereen en alles getelefoneerd - een bruisende waterval, die zich grommend een weg is gaan banen door de bedding van de Oude Rijn. De Spijkse Overlaat werkte weer eens.

Dat is nu niet direct iets bijzonders in de streek achter Lobith, waar „het water”, waar „de rivier” de „val bij Keulen”, de „was bij Bazel”, het leven van de mens beheersen. Het is dus ook niet opwindend, wanneer het Rijnwater over de stenen van de Spijkse overlaat spoelt. Maar het wordt wel interessant, wanneer de peilschalen van Rijkswaterstaat naar de 16 meter boven N.A.P. lopen. Bij 15 meter begint de Overlaat te werken, een verval van een meter wordt veel. Riviermeester A. Ruisaard begon al te praten over 1926, „toen hadden we wel 16 meter 70, toen zal half Lobith in het water.”

Zover is het dan nu niet gekomen. Het dorp Spijk werd geïsoleerd - ook al moet men dat met een grote korrel zout nemen, aangezien er een stevige dijk naar het Duitse Emmerik loopt, waarover alle verkeer nog mogelijk was - en men onderhield de verbinding van Lobith met een dappere salonboot, die 's zomers kinderen op schoolreisjes naar Arnhem vaart, en daardoor de feestslingers nog in de kajuit heeft hangen. Daaronder kauwen de steenfabrieksarbeiders hun morgenboterham.

En dokter Vonk zuchtte diep en lang. Want hij wéét, sinds hij zes jaar geleden het kapitale herenhuis, net onder de dijk, vlak achter Pannerden betrok: wanneer de peilschalen naar de vijftien meter of meer doorlopen, dan spoelt een dag later het Overlaatwater door de behandelkamer, door de eetkamer en de zitkamer. De man, die 's nachts ook uit zijn bed werd gebeld, en half slaperig naar de telefoon tastend en rekenend welke patiënt dit deze nacht zou kunnen zijn, was dr F. H. Vonk van Pannerden. „Trek de waterlaarzen maar aan, dokter”, zei hem die nacht burgemeester J. Daalderop, „het water staat te komen.” Drie dagen later zát de dokter in de narigheid. Er stond een meter water in het benedenhuis, maar de medicijnkast bleef droog, en daar waadt hij dus dagelijks op de waterlaarzen heen voor de flesjes en de pillen. Wat een plattelandsdokter heeft - zoals de traditie wil - meestal de apotheek aan huis. Zijn vrouw blijft op de bovenverdieping, met de dienstbode. En als er patiënten zijn - „ik heb er 3500 hier, en dat valt niet mee” - die de dokter nodig hebben, gaan ze op de dijk staan, en roepen 250 meter over het water, tot er een gezicht voor de ruiten verschijnt. Dán plast de dokter door de gang, maakt zijn roeiboot los - gemeerd naast de voordeur - en begint een zware tocht naar de dijk - waar zijn patiënten, en ook zijn auto geduldig wachten. Het woeste Rijnwater uit de overlaat is namelijk in deze achter ons liggende dagen onder de eerste nachten vorst snel tot ijs geworden. En door de zware ijsvloer moet de dokter zich enkele malen per dag - en ook per nacht soms! - heen worstelen. „Ik ben er eens een keer ingedoken”, vertelt hij, „toen gleeed ik uit, en ging net niet kopje onder.” Maar het was een bijzonder koud karwei.”

En de patiënten? Doe worden geholpen, het werk gaat door voor de dokter, altijd. Hij zwoegt zich dagelijks naar de dijk, rijdt door het dorp, vaart uren naar geïsoleerde boerderijen, die op terpen - zo ként men het water hier - gebouwd zijn, en die twee kilometer van de dijken, van ónze wereld afliggen. Ook 's nachts maakt hij die tochten. „In de Kijfwaard zijn 15 gezinnen geïsoleerd, een

van de bewoners kreeg longontsteking. Ik ben twee keer naar hem gaan kijken, toen heb ik hem naar het ziekenhuis laten transporteren. De man kon de verzorging in dat isolement niet krijgen, die hij nodig had.”

Dat zijn woorden die prettig aandoen. De tocht is dokter Vonk niet te ver, de patiënt krijgt niet, wat hij hebben moet, daar gaat het hem om. „De mensen helpen elkaar hier”, zegt hij, „en in tijden van moeilijkheden zijn er zelden zieken, dan moeten de mensen écht ziek worden. Ik heb het in normale dagen drukker, dan nu.”

Alleen over zijn drinkwaterpomp maakt de dokter zich zorgen. Toen Vrijdag de 21e Januari het water de zestien meter grens naderde heeft hij zijn installatie met angst in het hart gadeslagen. Want meer dan zestien meter en de pomp loopt onder, en het transport van drinkwater schept altijd nog eens bijzondere zwarigheden.

Spijk geïsoleerd, zo hier en daar een boerderij, of een steenfabriek, men mag het dan gewend zijn, prettig is het allemaal niet. Rijkswaterstaat is zich daar zeer wel van bewust, en ook de gevaren die aan dit alles vast zitten. Want wanneer in Centraal Europa het weer zou omslaan, of een zware dooi in zou vallen, dan zouden onze grote rivieren zeker verder stijgen, en dan zouden we andere dingen horen, dan een overlaat die in werking treedt.

„In 1956 zijn we van alle moeilijkheden af”, zegt burgemeester Daalderop van Herwen-Aerdt en Pannerden, waar ook de dorpen Spijk en Lobith bijhoren. De dijken bij Pannerden, en langs het Pannerdens kanaal zijn al teruggebracht en versterkt sinds 1953, nog een enkele binnendijk moet tot een officiële waterkering worden versterkt, en dan in 1956 wordt de Spijkse Overlaat definitief gesloten”. Dat zal, vooral in dagen van hoog water ‘n extra druk op de dijken geven, dat bis de deskundigen uiteraard berekend. De overlaat heeft altijd gediend als een noodsporang. Men gaf het opdringende water een uitweg, op de zware druk op de hoofddijken te verlichten. Achter langs Lobith en Pannerden werd het water tien kilometer verder dan weer in de Rijn geleid, vlak voor de splitsing met de Waal, waar de rivier breed is en weer honderdduizenden kubieke meters water bergen kan.

Nu heeft men de toestand zover verbeterd, dat ook bij Lobith de dijken een zwaardere druk kunnen velen, twintig centimeter hoger, dan de hoogste, tot nu toe bekende stand 16 meter zeventig kunnen de dijken makkelijk hebben.

Dat maakt aan talloze moeilijkheden in deze bijzonder vruchtbare streek een einde. Dan zullen we van Lobith alleen nog maar weten, dat de Rijn er in ons land komt en niet meer, dat mensen gemiddeld acht dagen per jaar in ‘t hoge water zitten. En dokter Vonk van Pannerden? Dan zal ik eindelijk eens ‘s nachts gewoon naar mijn patiënten kunnen rijden, en niet meer roeien, zegt hij, en dat is voor de patiënten toch wel bijzonder belangrijk, want nu ben ik altijd bang, dat ik te laat zou kunnen komen.

Bron: Christelijk nationaal weekblad De Spiegel, No. 19 5 februari 1955